

LAUDATIO

Domnului profesor universitar doctor

Carol IANCU,

Universitatea „Paul Valéry” – Montpellier III, Franța,

cu ocazia acordării titlului de

Doctor Honoris Causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

14 octombrie 2010

www.uaic.ro

Laudatio

În onoarea

Domnului profesor universitar doctor **Carol IANCU**,
Universitatea „Paul Valéry” III, Montpellier (Franța)

Domnule Rector,

Domnule Profesor Carol Iancu,

Doamnelor și Domnilor membri ai Senatului,

Doamnelor, Domnișoarelor și Domnilor,

O celebră expresie – binecunoscută istoricilor – care redă cel mai exact împletirea dintre biografie și operă este – cum, poate, mulți dintre Dumneavoastră știți – „ego-istoria”. Folosită mai întâi de Pierre Nora, într-un frumos eseu în care omul de știință francez încerca să dea seama, la amurgul unei cariere prodigioase, de legătura dintre istoria pe care o făcuse și cea care îl făcuse, acest cuvânt este cel mai potrivit pentru a sintetiza și parcursul bio-bibliografic al celui pe care Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași îl onorează astăzi, decernându-i titlul de „Doctor Honoris Causa”: profesorul Carol Iancu.

Într-adevăr, așa cum se întâmplă și cu alți profesioniști ai istoriei profund dedicați meseriei lor, viața profesorului Iancu apare într-atât de legată de opera sa istoriografică, încât a vorbi despre ultima și – mai ales – a o înțelege este imposibil fără a o lua ca referință pe cea dintâi. Această constatare nu este cătuși de puțin

nouă. Ea a fost enunțată și de alți comentatori ai cărților și studiilor celui sărbătorit astăzi. A făcut-o, nu demult, profesorul Iancu însuși, cu un prilej asemănător celui de acum, pentru a explica motivele și împrejurările care l-au împins, în urmă cu mai multe decenii, să îmbrățișeze dificila meserie pe care a ajuns să o illustreze atât de bine. De aceea, repovestirea integrală, în paginile de față, a parcursului intelectual și biografic al oaspetelui nostru li s-a părut autorilor acestui text mai puțin semnificativă decât reflecția asupra particularităților și dificultăților, nu puține, pe care le implică domeniul căruia domnia sa i-a dedicat, fără rest, eforturile sale restitutive: istoria evreilor, cu precădere a celor din România. Fiindcă, cine aruncă o privire, fie și superficială, pe impresionanta listă a studiilor și cărților publicate din anii '70 până astăzi de profesorul Iancu sau trece în revistă titlurile colocviilor organizate ori la care a participat domnia sa în ultimii 25 de ani, precum și ale tezelor de doctorat pe care el le-a dirijat, nu poate să nu fie frapat de consecvența cu care cel ale cărui merite științifice sunt recunoscute astăzi de Universitatea noastră s-a străduit să impună atenției colective trecutul poporului său. Pentru profesorul Iancu, istoria evreilor nu a fost doar un simplu domeniu de studiu. Această istorie a fost un adevărat crez, a cărui împlinire a fost urmărită, fără preget, pe parcursul unei vieți întregi. Era, probabil, nevoie de cineva cu energia și abnegația profesorului Iancu pentru a se angaja într-o astfel de întreprindere, a cărei anvergură i-ar fi depășit pe mulți. La începutul anilor '70, când domnia sa a început să publice sistematic studii și – curând – cărți despre istoria comunităților evreiești din România, în paralel cu desfășurarea unor ample explorări consacrate evreilor din lumea mediteraneană din Antichitate până în timpurile moderne, un

asemenea subiect abia dacă avea parte, în istoriografia română, de o atenție ocazională. Nu trebuie să vedem în această lacună, oricât de regretabilă ar fi fost, neapărat expresia unei reticențe colective de a înfrunța anumite tab-uri sau manifestarea unor prejudecăți latente, deși, în spiritul deplinei onestități, se poate bănui că acestea nu au lipsit. Dar, în raport cu ambianța culturală și mentală a acelei epoci, omisiunea la care ne referim era, până la un punct, normală și, de altfel, ea nu a constituit, atunci, o trăsătură numai a scrisului istoric românesc. Nici nu putea fi altfel, într-o epocă în care globalizarea și întregul ei cortegiu de schimbări sistemice ca cele la care asistăm astăzi nu ajunsese încă să-și facă simțite efectele destructurante asupra societăților și națiunilor, iar conceptualizarea trecutului continua să-și îndeplinească funcția de puternic factor identitar al comunităților etno-naționale, care îi fusese asociată încă de la mijlocul celui de-al XIX-lea veac.

În cadrul unei asemenea concepții istoriografice, care nu numai că se declina în termenii unei genealogii a națiunilor, investită cu sensul prestabilit al progresului, dar – tocmai din acest motiv – pune accentul pe solidaritățile colective în dauna specificităților de grup sau individuale, minoritățile (înțelese, de regulă, numai sub aspect etnic) nu puteau să-și găsească un loc decât în măsura în care propria lor istorie o reflecta sau se intersecta cu aceea mai „mare”, a majorităților etno-naționale cu care conviețuiau. Dominantă în istoriografiile din fostele state comuniste din Europa Centrală și de Est, unde istoriografia, pe lângă misiunea sa identitară, firească, a fost, de la un moment dat înainte, constrânsă a-și asuma și funcția de legitimare a regimurilor politice existente atunci, această opacitate față de trecutul minorităților este sesizabilă, cu diferențe de grad, și în istoriografiile

din partea de apus a continentului, unde subiectul colectiv al națiunilor pare a fi deținut, în acei ani, cu unele deosebiri de accent, aceeași însemnătate covârșitoare ca dincoace de fosta „Cortină de Fier”. În lumea occidentală a mai existat, însă, un factor – poate mai important decât precedentul – care explică relativul dezinteres al mainstream-ului istoriografic din anii ’70 și de la începutul anilor ’80 ai veacului trecut față de trecutul minorităților. Este vorba de modul în care a fost înțeleasă și practică cercetarea socială, inclusiv aceea din unghi istoric: ca una a marilor structuri – sau „clase” – ale societății, ierarhizate în funcție de criterii preponderent economice și – ca să spunem așa – prinse în mrejele unei procesualități istorice determinată fie de legi obiective sustrase, tocmai din acest motiv, oricărei influențe umane, fie de certe regularități sau tendințe investite cu un anumit sens. Dacă la est de Rin, această optică structuralistă – oarecum atenuată, totuși, de efectul ponderator al sociologiei istorice weberiene – a fost subsumată unui mare proiect istoriografic, asumat de școala de la Bielefeld, care urmărea să certifice existența (sau nu) a unui „drum specific” (Sonderweg), etatist și antiliberal, al modernizării societății germane în cel de-al XIX-lea veac, dincolo de fluviu, în spațiul francez, aceeași perspectivă, mult mai tributară marxismului decât omoloaga sa germană, a împrumutat forma unei abordări compacte a socialului, cantitativă și monografică, complet insensibilă față de subiectivitatea reprezentărilor, considerate pe nedrept ca expresii ale unei conștiințe „false” despre lume și, oricum, ținând de o altă istorie, dedicată „discursurilor”, situată la o mare depărtare de real. Tendința de „instituționalizare a socialului” (după expresia lui Jacques Revel) – dar care ar putea fi tot atât de bine numită și de „sacralizare” a categoriilor – oglindită de acest mod de a vedea lucrurile

s-a impus, astfel, ca o caracteristică definitorie a istoriei sociale a penultimelor două decenii ale veacului trecut, dominând cu autoritate istoriografiile apusene.

Dacă am stărui prea mult și fără cuvenitele nuanțe locale asupra acestei paradigme metodologice – ea însăși imposibil de înțeles în afara unui context cultural specific, dominat de maxima generalitate a abordărilor teoretice și tematice și, pe de altă parte, opac față de potențialul interes al particularului, fie acesta individual sau colectiv – am făcut-o pentru a se înțelege mai bine ce misiune dificilă și-a asumat profesorul Iancu atunci când s-a dedicat restituirii trecutului minorității evreiești din România. Altcineva, în locul domniei sale, ar fi fost, poate, mai prudent în a-și asuma un asemenea destin, situat, atunci, la noi, dar și în Franța, „contra curentului”. Nu însă și sărbătoritul nostru de astăzi, care, așa cum deja am observat, și-a înțeles acest destin istoriografic nu numai ca pe un imperativ identitar incontornabil, ci ca pe o înaltă datorie morală față de familia, prietenii și poporul său. Începând din 1979 și până în anul 2000, profesorul Iancu a publicat o serie impresionantă de volume¹, care au meritul de

¹ Les Juifs en Roumanie (1866-1919). De l'exclusion à l'émancipation, *Éditions de l'Université de Provence, Aix-en-Provence, 1979*; Bleichröder et Crémieux. Le combat pour l'émancipation des Juifs de Roumanie devant le Congrès de Berlin. Correspondance inédite (1878-1880, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1987*; L'émancipation des Juifs de Roumanie (1913-1919). De l'inégalité civique aux droits de minorité: l'originalité d'un combat à partir des Guerres Balkaniques et jusqu'à la Conférence de Paix de Paris, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1992*; Le combat international pour l'émancipation des Juifs de Roumanie. Documents et témoignages (1913-1919), *Université de Tel Aviv, 1994*; Les Juifs en Roumanie (1919-1938). De l'émancipation à la marginalisation, *Paris-Louvain, 1996*; La Shoah en Roumanie. Les Juifs sous le régime d'Antonescu (1940-1944). Documents diplomatiques français inédits, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1998*; Permanences et ruptures dans l'histoire des Juifs de Roumanie (XIXe-XXe siècles), *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 2004 etc.*

a fi restituit istoriografiei române un amplu fragment din istoria ei modernă și contemporană, ocolit, cu foarte puține excepții, de aproape toți istoricii români. Fiecare dintre aceste cărți – toate traduse, între timp, și în limba română, la Editura Hasefer – se întemeiază nu doar pe un număr impresionant de referințe bibliografice, ci, în primul rând, pe o solidă documentație de arhivă, ceea ce, pentru orice istoric, constituie proba verității interpretărilor pe care le formulează și a concluziilor la care ajunge. Inutil de adăugat că fiecare din marile sinteze care au sfârșit prin a reface deosebit de complexa și, până la urmă, tragică istorie a evreilor din România de la mijlocul secolului al XIX-lea până la finele celui de-al doilea război mondial, fie că este vorba de cartea privitoare la perioada de până la emancipare (1866-1919), de micromonografia dedicată lui Bleichröder și Crémieux sau de volumul consacrat tragicului interstițiu al Shoah-ului în România a fost precedată (sau însoțită) de mai multe studii complementare, de amănunt, ceea ce constituie încă o dovadă a modului în care înțelege profesorul Iancu să practice dificila meserie de istoric: ca o sistematică îmbinare dintre erudiție și sinteză.

Ar fi însă o eroare să se creadă că singura preocupare istoriografică a profesorului Iancu a fost doar trecutul comunității evreiești din România, căreia îi aparține prin naștere. O asemenea supoziție este imediat infirmată nu numai de impresionanta listă de lucrări a sărbătoritului nostru de astăzi, dar, – pentru cine îl cunoaște îndeajuns de bine – și de ceea ce am îndrăzni să numim, cu un cuvânt care frizează tautologia, o adevărată ubicuitate, deopotrivă tematică și ... spațială. În intervalul, de mai bine de trei decenii, de când profesorul Iancu a început să scrie despre istoria evreilor din țara noastră și până astăzi, domnia sa a fost prezent aproape peste este tot

în acest imens continent istoriografic care este istoria evreilor, cum ne-o sugerează atât sintezele sale consacrate iudaismului nord-african din Antichitate și Evul Mediu², evreilor din Montpellier și Languedoc din Evul Mediu până astăzi³ sau studiile despre permanențele și mutațiile din societatea israeliană contemporană⁴, cât și foarte instructivul volum referitor la miturile fondatoare ale antisemitismului⁵ sau monografiile și studiile dedicate unor personalități politice și culturale de origine evreiască (Armand Lunel, Bernard Lazare, Jules Isaac)⁶, a căror valoare nu este mai prejos de aceea a cărților despre evreii din România. În același timp, domnul Carol Iancu a fost peste tot acolo unde momentele din trecutul comunităților evreiești, prezența și contribuțiile istorice ale acestor comunități trebuiau, ocazional, consemnate: la Montpellier și Iași, la Paris și București, la Bacău și Washington, la Hârlău și Tel Aviv, cu o fervoare a veșnicului călător,

² Juifs et judaïsme en Afrique du Nord dans l'Antiquité et le Haut Moyen Âge, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1985.*

³ Les Juifs à Montpellier et dans le Languedoc du Moyen Âge à nos jours, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1988*; Les Juifs du Midi. Une histoire millénaire, *Avignon, Ed. A. Barthélémy, 1995 (în colaborare cu Danièle Iancu).*

⁴ Permanences et mutations dans la société israélienne, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1996.*

⁵ Les mythes fondateurs de l'antisémitisme. De l'Antiquité à nos jours, *Toulouse, Éditions Privat, 2003.*

⁶ Armand Lunel et les Juifs du Midi, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1986*; Bernard Lazare et les Juifs de Roumanie in Europe une et indivisible (ouvrage collectif sous la direction de Jacques Viard), *Aix-en-Provence, Université de Provence et Les Amis de Pierre Leroux, 1991*; Les combats de Bernard Lazare, in Pratiques et Cultures politiques dans la France Contemporaine Hommage à Raymond Huard, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 1995*; Bernard Lazare et les Juifs de Roumanie in Bernard Lazare, anarchiste et nationaliste juif (textes réunis par Philippe Oriol), *Paris, Champion, 1999*; De l'Affaire Dreyfus à la fin de la seconde guerre mondiale (1894-1945): les engagements de Jules Isaac. *Aix-en-Provence, Association des Amis de Jules Isaac, 1998.*

pe care cei ce îl cunosc ar putea fi ușor tentați să o caracterizeze drept risipire de timp și energie, dacă nu ar ști că această omniprezență constituie, de fapt, una din expresiile esențiale ale modului cum înțelege profesorul Iancu nu numai să-și facă meseria, ci să o trăiască. În tot acest timp, domnul Carol Iancu a aflat și răgazul de a conduce nenumărate teze de doctorat, de a fi mentorul apreciat al unor nenumărate generații de studenți și cercetători și, nu în ultimul rând, de a întemeia și conduce importante instituții (precum prestigioasa „École des Hautes Études du Judaïsme en France”, din 2001), dedicate – faptul trebuie subliniat apăsător – nu doar studiilor iudaice, în sine, ci, în egală măsură, și promovării dialogului inter-confesional, iudeo-creștin, căruia profesorul Iancu i s-a consacrat cu aceeași energie ca și reconstituirii trecutului propriului popor.

Acest amănunt este deosebit de important și merită mai mult decât o simplă mențiune. Vom reveni asupra semnificației sale, dar nu înainte de a observa că energia cu care profesorul Carol Iancu s-a dedicat restituirii, sub toate formele, a trecutului poporului său au putut să rodească atât de frumos în cărțile, studiile și inițiativele sale instituționale și pentru că au fost încurajate să se amplifice și să-și diversifice aria de cuprindere de anumite schimbări de context istoriografic și cultural schițate în Europa de apus odată cu ultimul deceniu și jumătate al secolului XX. Această constatare trebuie luată, firește, ca o supoziție; o simplă – și cine știe cât de corectă? – ipoteză de lucru. Este, însă, destul de evident că, între intervalul în care profesorul Iancu a început să-și publice masiv studiile și sintezele despre istoria evreilor (a celor din România și din spațiul mediteranean) și, pe de altă parte, începutul mutației de paradigmă a

metodologiei istoriei sociale europene coincidența a fost mai mult decât fericită.

Succint expusă, schimbarea de optică la care ne referim s-a definit prin reconsiderarea importanței subiectului în toate ipostazele sale, individuale sau colective, ca principal reper al cercetărilor istorice. Faptul că această metamorfoză a modului de a concepe obiectele de studiu a fost determinată de discreditul în care au căzut modelele globale de examinare și interpretare a vieții sociale pe fondul atractivității din ce în ce mai scăzute a ideologiei marxiste (ea însăși iremediabil compromisă de criza politică a regimurilor comuniste din Europa de răsărit) are mai puțină importanță decât urmările acestei răsturnări de perspectivă, care au fost, pe termen mediu și lung, extraordinare. Nu este vorba, în această privință, de noi tehnici, metode de cercetare sau de arhive inedite, cât de o redefinire în adâncime a noțiunii însăși de „social”, pe temeiul unei acuități aproape etnografice a privirii, capabilă să surprindă în țesutul societății clivaje de alt ordin, dictate nu doar de calificarea profesională și poziția în cadrul „raporturilor de producție”, ci de multiplicitatea (și uneori, simultaneitatea) unor apartenențe inedite (de sex, rasă, teritoriu și, nu în ultimul rînd, de confesiune), ignorate, până atunci, de paradigma istorică marxistă. Interesul pentru identități (termen care a înlocuit, la începutul anilor '90, conceptul de „conștiință socială”, devenit desuet) – și, corelativ, noua însemnătate a memoriei, ca factor creator al apartenenței – s-au adăugat în chip fericit acestei metamorfoze a perspectivei, completând-o cu două instrumente analitice perfect adecvate noii complexități prin prisma căreia era perceput, acum, socialul. Amândouă au fost de natură să confere preocupărilor istoriografice și cărților profesorului Carol Iancu o vizibilitate și mai

mare, sprijinită, atât în România, cât și în Franța, nu numai pe valoarea lor intrinsecă, ci și pe noua legitimitate epistemică a celor două concepte. Altfel spus, odată cu intrarea identității și a memoriei în spațiul de referință al istoriografiei și al teoriei istoriei ca modalități naturale de a privi trecutul, opera istorică a domnului Carol Iancu a primit, în sensul literal al cuvântului, un chip al ei, inconfundabil, despre care ar fi nedrept să se spună că îi lipsise până atunci, dar care nu avusese, totuși, netezimea de acum. Dintr-o dată, motivația profundă a scrierilor profesorului Iancu a devenit cât se poate de clară: evidențierea unei apartenențe etnice esențiale, prin restituirea trecutului poporului său și cultivarea amintirii acestuia sub toate aspectele sale.

Totuși, dacă noi, doamnelor, domnișoarelor și domnilor, omagiem astăzi un istoric adevărat, nu (numai) un memorialist, acest lucru se întimplă fiindcă profesorul Iancu a știut întotdeauna să distingă între exigențele – nu întotdeauna concordante – ale istoriei și cele ale memoriei. Și, chiar dacă nu le-a sacrificat niciodată pe cele din urmă în favoarea celor dintii, el a înțeles, în cărțile și studiile pe care le-a scris, că întâietatea i se cuvine, fără excepție, istoriei, iar memoria – oricât de puternică ar fi datoria ei – nu poate veni decât după istorie, ca o însoțitoare a ei.

Una din criticile curente adresată, în anii din urmă, multor istorici evrei, fie originari din România, fie nu, care au scris despre trecutul comunității din care fac parte, este că, în analizele lor, au ținut prea puțin seama de contextul general și de împrejurările imediate în care au avut loc anumite evenimente din istoria acestei minorități, în România. Această observație (formulată, întotdeauna, colegial și amical) nu l-a ocolit, ocazional, nici pe profesorul Iancu,

cum s-a întâmplat, de pildă, atunci când domnia sa a scris despre lupta internațională a evreilor pentru emancipare, după 1866, în circumstanțele cunoscute ale venirii pe tronul României a principelui Carol de Hohenzollern sau, ceva mai târziu, ale Congresului de pace de la Berlin, din 1877-1878, când problema naturalizării evreilor din Vechiul Regat s-a pus, din nou, cu mare acuitate, dar fără a-și găsi integral rezolvarea, în felul în care speraseră purtătorii de cuvânt ai acestei minorități. Pentru acei dintre Dumneavoastră care nu au cum să cunoască aceste lucruri, putem spune, simplificând demonstrația, că istoricii români au căutat explicația acestui eșec, nu atât în puterea prejudecăților antievreiești specifice timpului – recunoscute, tangențial, și ele – cât, preponderent, în sfera specificității condițiilor economice și sociale ale României de atunci, care, așa cum s-a spus, făceau imposibilă naturalizarea globală a evreilor fără ca acest lucru să aibă urmări defavorabile pentru situația țării. Recunoscând temeiul acestei interpretări profesorul Iancu s-a simțit, însă, dator, reconstituind minuțios, pe baza unor fonduri de arhivă necunoscute în România, această luptă pentru emancipare – ea însăși netratată vreodată de istoricii români – să scoată mai puternic în evidență forța prejudecăților antievreiești, care făcuseră, atunci, imposibilă naturalizarea membrilor acestei minorități în România.

Am reamintit acest aspect istoriografic al receptării operei profesorului Carol Iancu în România nu atât pentru a pune în relief inerenta simetrie pe care o împrumută reconstituirea trecutului, atunci când majoritățile etnice se raportează la minorități și invers: ceea ce primele tind să considere accesoriu și secundar în economia explicației istorice, apare, dimpotrivă, în cadrul aceluiași tip de explicație, mai pregnant la minorități, imaginea răsturnată, în oglindă,

a celor două abordări nefiind altceva decât expresia conotațiilor identitare ale oricărui demers restitativ. Principalul motiv al scurtului excurs de mai sus a fost de a arăta ceea ce am sugerat că este principala trăsătură a modului în care a înțeles domnul Carol Iancu să facă istoria poporului evreu din România: anume, echilibrul. Fără să treacă sub tăcere ceea ce consideră că trebuie spus din unghi identitar și memorial despre trecutul poporului său, domnia sa nu ignoră interpretările și perspectivele străine, în logica nu a unei reconstituiri închise, de tip memorial, ci a uneia istorice, deschisă și comprehensivă, care asociază diversității cauzale a fenomenelor și evenimentelor complexitatea explicațiilor formulate pe temeiul lor. Acesta este sensul în care se cuvine înțeleasă ordinea de întâietate, de care aminteam mai sus, a istoriei în raport cu memoria în cadrul operei istoriografice a profesorului Iancu: ca un neîncetat efort de a distinge între cei doi termeni. Deși îi situează pe același plan, domnia sa nu îi confundă nici o clipă și nu îi lasă să se devoreze reciproc.

Acest echilibru, înflăcărat de pasiunea cu care profesorul Iancu își practică și își trăiește meseria de istoric, este, el însuși, expresia unui spirit al deschiderii și dialogului, care, la cel pe care îl sărbătorim astăzi, nu se regăsește, ca principiu metodologic, numai în opera sa istoriografică. Dacă îl aflăm în scrisul său, acest lucru se întâmplă numai pentru că la profesorul Iancu acest spirit se confundă cu modul său de a fi. Ne-o arată atât mai sus amintita străduință de a promova, prin studiile iudaice, dialogul interconfesional în cadrul instituției de cercetare pe care o conduce, cât și stilistica inconfundabilă a personajului, în spatele căreia se ghicesc multiple experiențe de viață. Evreu, născut în România, la Hirău, pe meleaguri moldovene, emigrat în Israel, stabilit, ulterior, în Franța, domnul Carol Iancu, evocă, prin

personalitatea sa, fiecare din aceste experiențe formative. Cea mai importantă dintre ele a rămas, neîndoielnic, aceea a nașterii și – corelativ – a locului acestei nașteri. Cine l-a auzit pe domnul Carol Iancu vorbind cu emoție despre părinții săi, orașul natal, prietenii din copilărie – români și evrei – și primii săi profesori de la școala din Hîrlău, se poate lămuri, mai bine decât ar putea-o face din orice altă incursiune în biografia sărbătoritului nostru de astăzi, asupra principalei surse a deschiderii, echilibrului și propensiunii spre dialog și înțelegere, dezvăluite de viața și opera sa istoriografică; de asemenea, își poate da seama și de unde vine loialitatea pe care domnul Iancu a arătat-o tuturor celor față de care a crezut că are o datorie morală. Este o nobilă trăsătură de caracter pusă în lumină și de frumoasa biografie pe care domnia sa a dedicat-o, de curând, lui Alexandru Șafran, fost șef-rabin al României și Mare Rabin al Genevei⁷.

Domnule Profesor Iancu,

Afirmând solemn că Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, una dintre cele trei Universități de elită ale țării, vă decernează astăzi titlul de „Doctor Honoris Causa” ca o recunoaștere a meritului de a fi restituit, prin istoria evreilor din România în epoca modernă și contemporană, cu onestitate, echilibru și în spiritul adevărului, un fragment important, multă vreme uitat, al istoriografiei române, și, în al doilea rând, ca o recunoaștere a contribuției pe care ați adus-o la

⁷ Alexandre Safran. Une vie de combat, un faisceau de lumière, *Montpellier, Université „Paul Valéry”, 2007*

strângerea legăturilor umane și instituționale dintre Universitatea noastră și Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier, noi autorii acestor rânduri, nu putem încheia această expunere a meritelor Dumneavoastră științifice și morale decât adresându-vă următorul salut prietenesc: „bine ați venit acasă!”.

COMISIA DE ÎNTOCMIRE A LAUDATIO

Președinte,

Profesor univ. dr. **Vasile IȘAN,**

Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Membri:

Profesor univ. dr. **Andrei MARGA,**

Rectorul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Profesor univ. dr. **Alexandru ZUB,**

Membru al Academiei Române,

Director onorific al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași;

Profesor univ. dr. **Gheorghe IACOB,**

Prorector al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași;

Profesor univ. dr. **Nicolae BOCȘAN,**

Prorector al Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Profesor univ. dr. **Alexandru-Florin PLATON,**

Decan al Facultății de Istorie,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Iași, 14 octombrie 2010

Carol IANCU

Professeur d'Histoire contemporaine

Directeur de l'Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme en France Bât.

Marc Bloch (BRED) 202, Université Paul Valéry – Montpellier III, Route de Mende 34199 MONTPELLIER CEDEX 5, FRANCE

E-mail: carol.iancu@univ-montp3.frHYPERLINK

mailto:iancu@gmail.com , carol.iancu@gmail.com

CURRICULUM VITAE

I. DONNEES BIOGRAPHIQUES – ETUDES ET DIPLOMES

Né le 28 avril 1946 à Harlau, près de Jassy (Roumanie).

Marié avec Danièle IANCU et père de deux enfants, Michaël et Sarah.

Etudes primaires et secondaires à Harlau (Moldavie) et à Alba Iulia (Transylvanie). Obtention du Baccalauréat au Lycée Costache Negruzzi de Jassy (1963).

Etudes à l'Université hébraïque de Jérusalem et obtention des titres et diplômes suivants:

- B.A. (Bachelor of Arts) en Histoire (« Bien ») et en Culture française (« Bien »), 1968.
- Diplôme de Professeur certifié d'Histoire (« Bien »), 1971.

- M.A. (Master of Arts) - « Excellent - *Magna Cum Laude* », 1971.

Boursier du Gouvernement français (1970-1972), études à l'Université de Provence (Aix-Marseille I) et obtention des diplômes suivants:

- Doctorat de Troisième cycle, mention Histoire (Pensée politique et sociale à l'époque contemporaine). Thèse soutenue le 17 juin 1976, mention «Très Bien»:

- Diplôme d'Université d'Etudes Roumaines, 1978 : mention « Très Bien ».

- Doctorat d'Etat ès Lettres et Sciences Humaines. Thèse soutenue le 25 juin 1991, mention «Très Honorable »

II. ACTIVITES D'ENSEIGNEMENT

Position actuelle (2010) :

Professeur titulaire d'Histoire contemporaine à l'Université Paul Valéry-Montpellier III. Directeur de l'Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme de France (depuis le 10 octobre 2001, nomination par Monsieur le Ministre de l'Education Nationale).

Enseignements dans le Département d'Histoire de l'Université Paul Valéry : Chargé de Cours (1976-1979), Assistant (1979-1986), Maître de Conférences de 2ème classe (1986-1990), Maître de Conférences de 1ère classe (1990-1993), Professeur titulaire de 2ème classe (1993-2001), Professeur titulaire de 1ère classe (depuis 2001).

Enseignements dans d'autres établissements universitaires de Montpellier :

- Chargé de Conférences à l'Université du Tiers Temps de Montpellier (1980-2009).
- Chargé de Cours à l'Institut Protestant de Théologie de Montpellier (1996-1998),
- Chargé de Conférences à l'Institut Universitaire Euro-Méditerranéen Maïmonide (2000-2010).

Enseignements dans divers établissements universitaires :

Chargé de Cours à l'Institute for American Universities, Aix-en-Provence (1972-1974), au Centre Universitaire d'Etudes Juives (C.U.E.J.), Section Aix-Marseille (1972-1979), à l'Université de Provence (Aix-Marseille I (1976-1987), à l'Université de Toulon et du Var (1978-1980) et Chargé de Conférences à l'Université de Nice (1979-1982).

Professeur invité pour des cours et des conférences dans plusieurs universités et instituts de recherche étrangers (1979-2009) :
Université libre de Bruxelles, Université de Bucarest, Université de Cluj, Université de Genève, Université de Heidelberg, Université hébraïque de Jérusalem, Université de Iasi, Université de Tel Aviv, Center for Advanced Holocaust Studies de l'United States Holocaust Memorial Museum de Washington.

Directeur de l'Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme (depuis le 10

octobre 2001, nomination par Monsieur le Ministre de l'Education Nationale).

III. TITRES ET AUTRES RESPONSABILITES COLLECTIVES

A. Titres et responsabilités scientifiques universitaires

Dans le cadre de l'Université Paul Valéry – Montpellier III :

- Directeur-fondateur du Centre de Recherches et d'Etudes Juives et Hébraïques (C.R.E.J.H.) (depuis 1983). Responsable de la Section d'Hébreu (depuis 1980).
- Membre de la Commission de Spécialistes d'Histoire (depuis 1991).
- Délégué aux Activités culturelles de l'Université Paul Valéry (1995-1998).
- Responsable élu de la Section d'Histoire contemporaine (1998-2001).
- Membre élu et réélu au Conseil scientifique de l'Université Paul Valéry (depuis 1994).
- Codirecteur de l'Equipe de recherches «Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient» (1994-2006).

Dans le cadre de l'Institut d'Etudes politiques d'Aix-en-Provence:

- Membre de la Commission de Spécialistes (depuis 2000).

Dans le cadre de l'Université de Bucarest :

- Membre du Conseil scientifique du Centre d'Etudes hébraïques de l'Université de Bucarest (depuis 1999) et membre du Comité de rédaction de la revue *Studia Hebraïca* de cette même université.

B. Titres et responsabilités scientifiques non-universitaires

- Membre de la Société des Etudes juives (depuis le 29 mai 1972) et membre du Conseil d'Administration de cette société depuis 2008.
- Secrétaire général (1978-1999) et Vice-président (depuis 2000) de l'Association des Amis de Jules Isaac et rédacteur de la revue « Dans l'Amitié de Jules Isaac » (1979-1999).
- Consultant scientifique pour la restauration du complexe comunaire juif médiéval de Montpellier : le *mikvé* (bain rituel juif, depuis 1983) et la synagogue (depuis 1992).
- Président élu de la Society for Biblical and Jewish Studies in Central Europe (JBSCCE) (depuis le 2 février 2009).

C. Titres et responsabilités culturelles

- Président-fondateur de l'Association Montpelliéraine de Diffusion de la Culture Juive en Languedoc-Roussillon (Radio Juive Languedocienne), Montpellier (1982-1986).
- Coprésident de l'Entente Judéo-Chrétienne de France (depuis 1991).
- Membre désigné du Jury du Grand Prix du Dixième Festival International du Film Juif et Israélien (1992).
- Président de l'Amitié judéo-chrétienne de France, section Jules Isaac

de Montpellier (depuis 2000).

- Membre du Comité de rédaction du mensuel *Information juive* (depuis 2000).

- Membre du Bureau directeur de l'Académie Hillel de Paris, sous l'égide de la Fondation du Judaïsme Français (depuis janvier 2004).

IV. PRIX ET RECOMPENSES

- Premier Prix de l'Association Emile Zola (Marseille, 1978).

- Prix Zadoc Kahn (Paris, 1979).

- Prix Sacha Malo (Nice, 1980).

-«Médaille du Millénaire de la Ville de Montpellier » (Montpellier, 1985).

- «Médaille du Courage Quotidien » (Paris, Salon de la présidence du Sénat, 15 avril 1986).

- Prix de la Fondation du Judaïsme Français (Paris,1992)

- Prix de la Rich Foundation (Paris, 1992).

- Prix de la Fondation culturelle israélienne (Haifa, 18 mai 1993).

- Diplôme de membre d'honneur de l'Organisation des immigrants de Roumanie en Israël (Beer Sheva, 9 mai 1993).

- Citoyen d'honneur de Harlau, la ville natale (Harlau, Roumanie, 22 mars 1996).

- Lauréat du Grand Prix Historique de Provence, (Marseille, 7 mai 1996).

- Membre élu de l'Académie de Vaucluse (Avignon, 1997).

- Membre d'honneur de la Communauté juive de Bucarest (Bucarest, 30 octobre 2003).

- Membre élu de la Société Archéologique de Montpellier et du Musée Languedocien (2003).
- Docteur *Honoris Causa* de l'Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca (8 novembre 2005)
- Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques (décret du Premier Ministre du 28 juillet 2006).
- Diplôme de la Fédération des Communautés juives de Roumanie (Bucarest, 6 mai 2008).
- Diplôme d'honneur de la Maison du Corps didactique de Bacau (Roumanie) (7 mai 2008).
- Diplôme de membre d'honneur de la Communauté juive de Iasi (Iasi, 8 mai 2008).
- Diplôme d'Excellence du Lycée « Stefan cel Mare » (où ont été poursuivies les études secondaires) (Harlau, Roumanie, 9 mai 2008).
- Prix de l'Association des écrivains israéliens de langue roumaine pour l'ouvrage *Alexandru Safran. O viata de lupta, o raza de lumina* (Bucarest, 2008, 394 p.), Tel Aviv, 11 août 2008.
- « Médaille Dr. Alexandru Safran », octroyée par la Fédération des Communautés juives de Roumanie (Bucarest, 6 octobre 2008).
- Prix de la Fédération des communautés juives de Roumanie pour l'ouvrage *Alexandru Safran. O viata de lupta, o raza de lumina* (Bucarest, 2008, 394 p.), Bucarest, 6 oct. 2008).
- « Médaille d'honneur » de la Fédération des Communautés juives de Roumanie (Bucarest, 10 décembre 2009). A l'occasion du Colloque international « La France et l'émancipation des juifs de Roumanie » (Institut Français de Bucarest), et de la présentation de la 3e édition roumaine, revue et augmentée du livre *Les Juifs en Roumanie (1866-1919). De l'exclusion à l'émancipation* (Hasefer, 502 p).

V. ACTIVITES DE RECHERCHE ET DE COOPERATION INTERNATIONALE

A. Activités de Recherches

Les activités de recherche s'organisent à partir de deux axes principaux: l'histoire et la civilisation du judaïsme et d'Israël à l'époque contemporaine et les relations internationales.

Les principales recherches menées depuis 2006 concernent les sujets suivantes:

«Histoire des communautés juives du Midi de la France à l'époque moderne et contemporaine» ;

«Histoire sociale, culturelle et religieuse des Juifs en Roumanie : du début du combat pour l'émancipation et jusqu'à la Shoah» ;

« Jules Isaac et le dialogue judéo-chrétien » ;

«Alexandre Safran et le dialogue judéo-chrétien» ;

« Le principe des nationalités et le droit des minorités dans les relations internationales »;

«La Shoah en Roumanie et dans les pays de l'Europe de l'Est» ;

«Patrimoine juif et lieux de mémoires» ;

«L'Antisémitisme et ses mythes fondateurs à travers l'histoire» ;

«Le sionisme et les relations Israël-Diaspora».

La liste des communications scientifiques et des publications font état de l'ensemble de mes recherches.

B. Directeur-fondateur de la collection « Sem – Etudes juives et hébraïques » : 15 volumes parus entre 1985 et 2010.

1. JUIFS ET JUDAISME EN AFRIQUE DU NORD DANS L'ANTIQUITE ET LE HAUT MOYEN AGE (1985).
2. ARMAND LUNEL ET LES JUIFS DU MIDI (1986).
3. BLEICHRODER ET CREMIEUX. LE COMBAT POUR L'EMANCIPATION DES JUIFS DE ROUMANIE DEVANT LE CONGRES DE BERLIN. . . (1987).
4. LES JUIFS A MONTPELLIER ET DANS LE LANGUEDOC. DU MOYEN AGE A NOS JOURS (1988).
5. L'EMANCIPATION DES JUIFS DE ROUMANIE (1913-1919) (1992).
6. PERMANENCES ET MUTATIONS DANS LA SOCIETE ISRAELIENNE (1996).
7. LA SHOAH EN ROUMANIE (1998).
8. LA SHOAH EN ROUMANIE (2000) (2e édition revue et augmentée).
9. MEMOIRES DE LA SHOAH (2001).
10. TRACER LE CHEMIN. MELANGES OFFERTS AUX PROFESSEURS RENE- SAMUEL SIRAT ET CLAUDE SULTAN (2002).
11. PERMANENCES ET RUPTURES DANS L'HISTOIRE DES JUIFS DE ROUMANIE (XIXe-XXe SIECLES)(2004)
12. LES JUIFS DE ROUMANIE ET LA SOLIDARITE INTERNATIONALE (1919-1939)(2006).
13. ALEXANDRE SAFRAN. UNE VIE DE COMBAT.UN FAISCEAU DE LUMIERE (2007).
14. VICHY ET LES JUIFS. L'EXEMPLE DE L'HERAULT (2007).
15. L'AFFAIRE DREYFUS ET SES CONSEQUENCES (2010 à paraître).

* * *

C. Organisateur de réunions scientifiques :34 (trente-quatre) Tables Rondes, Colloques et Congrès nationaux et internationaux, entre 1977 et 2009 :

1. «**COLLOQUE FRANCO-ROUMAIN**, Aix-en-Provence - Marseille, 9 et 10 décembre 1977. Colloque pluridisciplinaire, sous l'égide du Centre d'Etudes de la Pensée politique contemporaine de l'Université de Provence, à l'occasion du centenaire de l'indépendance de la Roumanie. Quinze communications présentées.
2. «**LES ECLAIREUSES ET LES ECLAIREURS ISRAELITES DE FRANCE DANS LE MIDI DE LA FRANCE** », Montpellier, Université Paul Valéry, le 2 décembre 1981. Séminaire scientifique sous la direction de Monsieur le professeur Gérard CHOLVY. Cinq communications présentées.
3. « **ARMAND LUNEL ET LES JUIFS DU MIDI** », Montpellier, Université Paul Valéry, 14-16 juin 1982. Colloque international sous la présidence de M. René-Samuel SIRAT, Directeur de la Section d'Hébreu de l'I.N.A.L.C.O., Grand Rabbin de France. Vingt-trois communications présentées. Editeur des Actes (ouvrage paru en 1986).
4. «**COMMUNAUTES JUIVES EN MEDITERRANEE OCCIDENTALE: IDENTITE, TRADITIONS ET MUTATIONS. METHODOLOGIE ET PROBLEMATIQUE DE RECHERCHE** », Aix-en-Provence, Institut de Recherches Méditerranéennes, 10 novembre 1982. Séminaire scientifique, en collaboration avec Marceau GAST. Quatre communications présentées.
5. «**JULES ISAAC, UN PEDAGOGUE POUR NOTRE TEMPS ?** », Montpellier, Université Paul Valéry et Centre Régional de la Documentation Pédagogique, 15 janvier 1983. Colloque sous la direction de Monsieur

le professeur Charles Olivier CARBONELL. Cinq communications présentées.

6. «**JUIFS ET JUDAISME EN AFRIQUE DU NORD DANS L'ANTIQUITE ET LE HAUT MOYEN AGE** », Montpellier, Université Paul Valéry, 26-27 septembre 1983. Colloque international organisé en collaboration avec Monsieur le professeur Jean-Marie LASSERE. Dix communications présentées. Co-éditeur des Actes (ouvrage paru en 1985).

7. «**LA CULTURE YIDDISH, HIER ET AUJOURD'HUI** », Montpellier, Université Paul Valéry, 7 mai 1984. Table ronde scientifique accompagnée de films. Quatre communications présentées.

8. «**LES JUIFS DU MAROC, HIER ET AUJOURD'HUI** », Montpellier, 7 novembre 1984. Table ronde scientifique. Trois communications présentées.

9. «**ECRITURE ET JUDEITE** », Montpellier, Université Paul Valéry, 25 avril 1985. Table ronde scientifique, trois communications présentées.

10. «**LES JUIFS A MONTPELLIER ET DANS LE LANGUEDOC A TRAVERS L'HISTOIRE. DU MOYEN AGE A NOS JOURS** », Montpellier, Université Paul Valéry, 22 et 23 octobre 1985. Colloque international, organisé dans le cadre du Millénaire de la ville de Montpellier, sous la présidence de M. René-Samuel SIRAT, Directeur de la Section d'Hébreu de l'I.N.A.L.C.O., Seize communications présentées. Editeur des Actes (ouvrage paru en 1988).

11. «**L'AFFAIRE DREYFUS, BERNARD LAZARE ET THEODORE HERZL** », Montpellier, Université Paul Valéry, 14 mai 1986. Table ronde, six communications présentées.

12. «**LA MEMOIRE DES JUIFS DE ROUMANIE** », Paris, Centre Rachi, 10 janvier 1988. Table ronde scientifique, dix communications présentées.

13. « **PERMANENCES ET MUTATIONS DANS LA SOCIÉTÉ ISRAËLIENNE** », Montpellier, Université Paul Valéry, 15-19 avril 1988. Colloque international, douze communications présentées. Editeur des Actes (ouvrage paru en 1996).
14. « **LA SOLIDARITÉ A L'ÉPREUVE. JUIFS, CATHOLIQUES ET PROTESTANTS PENDANT LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE. ÉTUDES ET TÉMOIGNAGES** », Montpellier, Université Paul Valéry, 16 mai 1991. Table ronde scientifique, douze communications présentées.
15. « **LE MONDE SEFARADE : DE L'ESPAGNE MÉDÉVALE A LA DIASPORA CONTEMPORAINE** », Montpellier, Université Paul Valéry, 2 mars 1992. Table ronde scientifique, sept communications présentées.
16. « **LES JUIFS DE ROUMANIE HIER ET AUJOURD'HUI** », Montpellier, Université Paul Valéry, 5 novembre 1992. Table ronde scientifique, trois communications présentées.
17. « **LES JUIFS A NIMES ET DANS LE MIDI DU MOYEN ÂGE A NOS JOURS** », Nîmes, Carré d'Art et Montpellier, Université Paul Valéry, 12, 13 et 14 mars 1996. Colloque international, 28 communications présentées.
18. « **DE L'ARARAT A JÉRUSALEM : LANGUES, IDENTITÉS, MÉMOIRE** », Montpellier, Université Paul Valéry, 11 et 12 décembre 1996. Colloque international, 16 communications présentées. (Co-organisateur).
19. « **DE L'AFFAIRE DREYFUS A LA FIN DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE (1894-1945): LES ENGAGEMENTS DE JULES ISAAC** », Aix-en-Provence, 27 et 28 mars 1997. Colloque international, onze communications présentées. Editeur des Actes (ouvrage paru en 1998).

20. **«DE BALE A JERUSALEM: LES JUIFS ET LE SIONISME (XIXe-XXe SIECLES)»,** Montpellier, Université Paul Valéry, 23 et 24 juin 1997. Colloque international, 12 communications présentées.
21. **«JULES ISAAC ET LE DIALOGUE JUDEO-CHRETIEN»,** Montpellier, Salle Pétrarque, 3 décembre 1998. Table ronde, quatre communications présentées.
22. **«LES COMBATS D'ADOLPHE-ISAAC CREMIEUX»,** Nîmes, Carré d'Art, 11 mars 1999. Table Ronde scientifique, six communications présentées.
23. **«JUIFS, ARMENIENS ET CHRETIENS ORIENTAUX: TYPOLOGIE DES DIASPORAS»,** Montpellier, Université Paul Valéry, 17, 18 et 19 mai 1999. Congrès international, vingt-neuf communications présentées. (Co-organisateur).
24. **«LES JUIFS EN ROUMANIE (XIXe-XXe SIECLES). PERMANENCES ET RUPTURES»,** Montpellier, Université Paul Valéry, 25, 26 et 27 septembre 2000. Congrès international, trente communications présentées.
25. **«LE DIALOGUE INTERRELIGIEUX JUDEO-CHRETIEN»,** Table Ronde scientifique sous l'égide de l'Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme (Paris) et de l'Institut d'Etudes bibliques de l'Université Babes-Bolyay, Cluj-Napoca, 28 octobre 2003. (Co-organisateur).
26. **«BERNARD LAZARE ET SON EPOQUE»,** Nîmes, Carré d'Art, 6 avril 2006, et Montpellier, Université Paul Valéry, 6 et 7 avril 2006. Congrès international, Vingt-quatre communications présentées.
27. **«DU GENOCIDE DES ARMENIENS A LA SHOAH. TYPOLOGIE DES MASSACRES DU XXE SIECLE»,** Montpellier, Université Paul Valéry, les 7, 8 et 9 juin 2005. Congrès international,

trente-six communications présentées. (Co-organisateur)

28. **«LA LOI DE SEPARATION DES EGLISES ET DE L'ETAT (1905) ET LES JUIFS»**, Nîmes, Carré d'Art, 4 décembre 2005.

Colloque, huit communications présentées.

29. **«L'AFFAIRE DREYFUS ET SES CONSEQUENCES.**

Montpellier, Université Paul Valéry et Institut universitaire euro-méditerranéen Maïmonide , 7 et 8 décembre 2006. Colloque international, vingt-quatre communications présentées.

30. **«LE RAYONNEMENT DE LA PENSEE D'ALEXANDRE**

SAFRAN», Université de Beer Sheva (Israël). Table Ronde internationale, 17 juillet 2007, Six communications présentées. (Co-organisateur).

31. **«LES JUIFS DE ROUMANIE DEPUIS L'ARRIVEE DES SEFARADES AU XVIe SIECLE JUSQU'AU POST-**

COMMUNISME». Table Ronde dans le cadre de **«La Journée du judaïsme roumain»**, Paris, espace Rachi, 6 janvier 2008, huit communications présentées.

32. **«LES JUIFS D'ALGERIE : DE L'ENRACINEMENT A L'EXIL»**,

Nîmes, Centre culturel Pablo Neruda, 10 et 11 novembre 2009 et Montpellier, Université Paul Valéry et Institut Euro-Méditerranéen Maïmonide, 12 novembre 2009, vingt-trois communications présentées.

33. **«LA FRANCE ET L'EMANCIPATION DES JUIFS DE**

ROUMANI», Bucarest, Institut Français, 10 décembre 2009, douze communication présentée. Sous la présidence de S.E. Monsieur l'Ambassadeur de France en Roumanie Henri PAUL.

D. Organisateur d'expositions culturelles : 13 entre 1981 et 2005.

1. «**JULES ISAAC: L'HOMME ET L'ŒUVRE** », plusieurs expositions organisées sous l'égide de l'Association des Amis de Jules Isaac, Aix-en-Provence et Marseille (1979-1981). Expositions présentées brièvement dans la revue Dans l'Amitié de Jules Isaac, Aix-en-Provence, 1981, n°3, pp.97-98.

2. «**ARMAND LUNEL ET LES JUIFS DU MIDI** ». Exposition organisée aux Archives Départementales, Montpellier, 14 juin - 14 septembre 1982. Avec le concours des Archives Départementales. A l'occasion du Colloque international Armand Lunel et les Juifs du Midi.

3. «**EXPOSITION JULES ISAAC**». Exposition de manuscrits, correspondances et manuels scolaires, Montpellier, Centre Régional de la Documentation Pédagogique, 18 janvier - 25 janvier 1983. A l'occasion du Colloque Jules Isaac, un pédagogue pour notre temps ?

4. «**LA CULTURE YIDDISH HIER ET AUJOURD'HUI**».

Exposition organisée à la Bibliothèque Universitaire de l'Université Paul Valéry, Montpellier, 7 mai 1984 (ouvrages, journaux, revues, manuscrits, photos, etc.). A l'occasion de la Table ronde scientifique La Culture yiddish hier et aujourd'hui.

5. «**LES JUIFS A MONTPELLIER HIER ET AUJOURD'HUI** ». Exposition organisée aux Archives Départementales, Montpellier, 22 octobre-15 novembre 1985. A l'occasion du Colloque international Les Juifs à Montpellier et dans le Languedoc à travers

l'histoire. Du Moyen Age à nos jours.

6. «**LE MIKVE ET LA COMMUNAUTE JUIVE MONTPELLIERAINE AU MOYEN AGE** », Exposition organisée au Musée du Vieux Montpellier, Montpellier, 23 octobre-15 novembre 1985, préparée par Mme Danièle IANCU et le Service des Archives Municipales de Montpellier. A l'occasion du Colloque international Les Juifs à Montpellier et dans le Languedoc à travers l'histoire. Du Moyen Age à nos jours.

7. «**L'AFFAIRE DREYFUS** ». Exposition d'ouvrages et journaux, organisée à l'Université Paul Valéry, Montpellier, 14 mai 1986. A l'occasion de la Table Ronde L'Affaire Dreyfus, Bernard Lazare et Theodore Herzl.

8. «**LA MEMOIRE DES JUIFS DE ROUMANIE**».

Exposition organisée au Centre Rachi, Paris, 10 janvier - 24 janvier 1988. Exposition d'ouvrages et documents divers sur l'histoire des Juifs de Roumanie et exposition de peintures d'artistes juifs d'origine roumaine. A l'occasion de la Table ronde scientifique La Mémoire des Juifs de Roumanie.

9. «**LES COMMUNAUTES JUIVES CATALANES AU MOYEN AGE**». Exposition organisée aux Archives Départementales de Montpellier, 2 mars - 23 mars 1992, préparée par Mme Maryse Choukroun. A l'occasion de la Table ronde scientifique Le Monde sefarade : de l'Espagne médiévale à la diaspora contemporaine. (Co-organisateur).

10. «**LES JUIFS A NIMES A TRAVERS L'HISTOIRE** ». Exposition organisée au Carré d'Art, Nîmes, 12-14 mars 1996. (Colloque Les Juifs à Nîmes et dans le Midi du Moyen Age à nos jours).

11. «**ADOLPHE-ISAAC CREMIEUX ET LA VILLE DE NIMES AU XIXe SIECLE**». Exposition organisée aux Archives Départementales du Gard, Nîmes, 11 - 31 mars 1999. A l'occasion de la Table Ronde Les combats d'Adolphe-Isaac Crémieux. (Co-organisateur).
12. «**JUIFS, ARMENIENS ET CHRETIENS ORIENTAUX: HISTOIRE DES DIASPORAS**» Exposition organisée aux Archives Départementales de l'Hérault, Montpellier, 18 mai - 31 mai 1999. A l'occasion du Congrès international «Juifs, Arméniens et Chrétiens orientaux: typologie des diasporas». (Co-organisateur).
13. «**BERNARD LAZARE ET SON EPOQUE**». Exposition organisée au Carré d'Art à Nîmes, inaugurée le 6 avril 2003, en présence de Monsieur le Maire de la ville. Responsable de préparation de l'exposition, avec le concours de la Bibliothèque municipale de Nîmes et de la Bibliothèque de l'Alliance Israélite Universelle de Paris.

E. Relations internationales

- Mission de recherche en Roumanie (3-19 juillet 1977) sous l'égide de l'Institute for Interdisciplinary Research on the Jewish Family and Communities in Israel and the Diaspora, de l'Université de Tel Aviv.
- Professeur responsable du jumelage de l'Université Paul Valéry avec l'Université de Tel Aviv (depuis 1997), avec l'Université de Bucarest (depuis 2005), avec l'Université Babes- Bolyai de Cluj (depuis 2005) et l'Université A.I. Cuza de Iasi (depuis 2009)/
- Membre de la Chaire UNESCO - Réseau de connaissance réciproque des religions du Livre, des traditions spirituelles et des cultures spécifiques (depuis 2001).

F. Réalisations scientifiques pour diverses institutions publiques

1. Conseiller pour **l'INAUGURATION DE LA RUE ARMAND LUNEL**. Ma proposition a été agréée par le Conseil municipal de Montpellier et l'inauguration de cette rue a eu lieu le 14 juin 1982, à l'occasion du Colloque international Armand Lunel et les Juifs du Midi.
2. Réalisation de la **MALLETTE PEDAGOGIQUE JUIVE** pour le Centre Régional de la Documentation Pédagogique (C.R.D.P.) de Marseille. Mise à la disposition des établissements scolaires de l'Académie : le 13 septembre 1982.
3. Conseiller pour **l'INAUGURATION DE LA RUE JULES ISAAC**. Ma proposition a été agréée par le Conseil municipal de Montpellier et l'inauguration de cette rue a eu lieu le 18 janvier 1983 à l'occasion du Colloque Jules Isaac, un pédagogue pour notre temps ?
4. Conseiller pour **la RESTAURATION DU MIKVE (BAIN RITUEL JUIF) MEDIEVAL** de Montpellier auprès des Services municipaux. Inauguration du mikvé restauré : le 22 octobre 1985, à l'occasion du Colloque international **Les Juifs à Montpellier** et dans **le Languedoc à travers l'histoire. Du Moyen Age à nos jours**.
5. Réalisation du panneau **«MONTPELLIER ET LA MEMOIRE JUIVE»**, pour l'Université Paul Valéry, sous l'égide du C.R.E.J.H. (Centre de Recherches et d'Etudes Juives et Hébraïques), dans le cadre de la participation de l'Université à la Comédie du Livre (Montpellier, 8-10 juin 1989).

6. Réalisation du Guide-dépliant touristique «**ROUTE DU PATRIMOINE JUIF DU MIDI DE LA FRANCE**», pour le Ministère du Tourisme, février 1990. Sous l'égide du C.R.E.J.H. (Centre de Recherches et d'Etudes Juives et Hébraïques) et en collaboration avec Mme Danièle IANCU.

7. Réalisation de la manifestation «**LES MARDIS DE L'UNIVERSITE PAUL VALERY A LA BIBLIOTHEQUE MUNICIPALE**», pour l'Université Paul Valéry. Organisation d'un cycle de conférences publiques par des enseignants de l'université (hebdomadaires en 1996-1997, 1997-1998 et bi-mensuelles en 1998-2000), présentation des conférenciers et animation des débats. La publication des résumés des conférences est prévue. Après l'interruption d'une année, en raison du changement des locaux, elle reprendra en octobre 2001.

8. Coordinateur de la manifestation «**L'UNIVERSITE PAUL VALERY A LA COMEDIE DU LIVRE**». Organisation des conférences et présentation d'ouvrages par les enseignants-chercheurs de l'Université Paul Valéry dans le cadre de la Comédie du livre de Montpellier (mai 1997, mai 1998, mai 1999 et mai 2000). Une plaquette a été publiée par mes soins, sous l'égide du Service culturel de l'U.P.V., présentant le conférenciers et les résumés des conférences (1998).

9. Réalisation du film documentaire (conception du scénario et présentateur) «**ITINERAIRE JUIF DU MIDI**» (durée: vingt-huit minutes), pour FRANCE 3 SUD (Toulouse). Ce film a été diffusée à plusieurs reprises en 1998, 1999 et 2000.

G. Réalisations scientifiques pour divers organismes privés et diverses associations culturelles.

1. Réalisation de la version hébraïque de la mapesterie **LA CARTE DE LA PAIX. JERUSALEM ET LE PROCHE ORIENT**. Conception générale de la carte (réalisée d'après une gravure d'Erhard REUWICH datant de 1486) dans la perspective de l'histoire juive : localisation géographique, choix des versets bibliques, traductions. Pour les Etablissements Racine, Marseille, 1978.
2. Initiateur et premier organisateur de **L'UNIVERSITE JUIVE D'ETE** dans le cadre du Centre communautaire juif d'Aix-en-Provence (juillet 1978).
3. Réalisation de l'émission **SILLAGES : A L'ECOUTE DE L'HISTORIEN** dans le cadre de la Radio Juive Languedocienne de Montpellier. Entretiens avec des universitaires. Emission hebdomadaire: 56 émissions réalisées en 1983-1984 et 36 en 1984-1985.
4. Réalisation de l'émission **RESONNANCES : UN AUTEUR, UNE CEUVRE**, dans le cadre de la Radio Juive Languedocienne de Montpellier. Emission bimensuelle : 24 émissions réalisées en 1983-1984 et 24 en 1984-1985.
5. Réalisation de l'émission **RACINES : ASPECTS DE L'HISTOIRE ET DE LA CIVILISATION DU JUDAISME ET D'ISRAEL** dans le cadre de la Radio Juive Languedocienne de Montpellier. Emission hebdomadaire : 50 émissions réalisées en 1983-1984 et 36 en 1984-1985.

6. Réalisation de l'émission **TRACES : UN AUTEUR, UNE ŒUVRE, UNE INSTITUTION**, dans le cadre de Radio Aviva de Montpellier. Entretiens avec des universitaires. Emission hebdomadaire réservée en priorité aux enseignants de l'Université Paul Valéry: 130 émissions réalisées (1992-1997). Nouvelle formule TRACES 2000 (1999-2005).
7. Réalisation de l'émission **JUDAICA 5760**, dans le cadre de Radio Aviva de Montpellier. Dialogues consacrées à l'histoire des Juifs du Midi de la France et du bassin méditerranéen. Emission hebdomadaire (1999-2005)
8. Participation en tant qu'historien à la réalisation du film documentaire: **LA TRAGEDIE DU STRUMA ET LA SHOAH EN ROUMANIE**, produit par le cinéaste canadien S. JACOBOVICI (Bucarest, novembre-décembre 2000). La projection du film au Canada et en Roumanie s'est effectuée en 2001 et 2002.
9. Participation en tant qu'historien à la réalisation du film documentaire **SUR LES TRACES DES JUIFS DE HARLAU AVEC L'HISTORIEN CAROL IANCU** (durée vingt- huit minutes), produit par la Télévision roumaine (TVR 2, mai 2006). Le film a été diffusé à plusieurs reprises en 2006 et 2007, en Roumanie et à l'étranger.
10. Participation à la réalisation du film documentaire **CAROL IANCU, LE GARDIEN DE LA MEMOIRE** (durée vingt-huit minutes), produit par la Télévision roumaine TVR 2, mai 2007. Le film a été diffusé à plusieurs reprises en 2007, en Roumanie et à l'étranger.

H. Formation à la recherche

Des cours et séminaires spécifiques pour les étudiants (Maîtrises, D.E.A., Masters et Doctorats (1991-2010).

Coordinateur du Séminaire d'Histoire religieuse de l'Université Paul Valéry (2007- 2010).

Responsable du Doctorat d'Histoire des religions (2001-2010).

La formation à la recherche, dans le cadre de divers centre et équipes de recherches : Equipes d'Accueil «Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient» (co-directeur entre 1998 et 2006), Mentalités et

I. Participation à des séminaires, tables rondes, colloques ou congrès

128 (cent vingt-huit) communications scientifiques en France et à l'étranger.

1. Intervention à des séminaires de recherches (1974-2009) des professeurs Pierre GUIRAL, Emile TEMIME et Gérard CHASTAGNARET (Université de Provence, Aix- Marseille), André MARTEL, Gérard CHOLVY, Charles Olivier CARBONELL, Jocelyne BONNET (Université Paul Valéry, Montpellier), André KASPI (Université de Paris I), Gérard NAHON (Ecole Pratique des Hautes Etudes Paris), Mireille HADAS-LEBEL (Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Paris), Nancy GREEN (Ecole Pratique des

Hautes Etudes, Paris), de M. Daniel TOLLET (Université de Paris IV), de Willy BOK (Université de Bruxelles), de Mme Felicia WALDMAN (responsable du Master d'Etudes hébraïques de l'Université de Bucarest), M. Florin PLATON (doyen de la Faculté d'histoire de l'Université de Jassy), du professeur Alexandru ZUB (Institut d'Histoire A.D. Xenopol de l'Académie Roumaine à Jassy), de M. Ladislau GYEMANT (doyen de la Faculté d'Etudes européennes de l'Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca).

2. « **L'émigration des Juifs roumains dans la correspondance diplomatique française (1900-1902)** ». Communication au Seventh World Congress of Jewish Studies, Jérusalem, 7-14 août 1977.

3. « **Alexandre Ioan Cuza et la France** ». Communication au Colloque franco-roumain, Aix-en-Provence - Marseille, 9-10 décembre 1977.

4. « **Revista Cultului Mozaic. Portrait d'une revue juive dans la Roumanie socialiste** ». Communication au Colloque international Communautés juives (1880-1978). Sources et méthodes de recherche, Paris, 13-15 février 1978.

5. « **Où en est la démographie des Juifs de Roumanie ?** ». Communication au Colloque international Communautés juives (1880-1978). Sources et méthodes de recherche, Paris, 13-15 février 1978.

6. « **Du nouveau sur les troubles antijuifs en Algérie à la fin du XIXe siècle** ». Communication au Colloque international

Les Relations entre Juifs et Musulmans en Afrique du Nord, XIXe-XXe siècles, Abbaye de Sénanque, octobre 1973.

7. **«Les mutations démographiques du judaïsme roumain»**. Communication au First World Congress of the Jewish Family Heritage, Jérusalem, 16-20 août 1981.

8. **«L'émancipation des Juifs roumains à travers les documents diplomatiques français (1918-1919)»**. Communication au Eighth World Congress of Jewish Studies, Jérusalem, 16-21 août 1981.

9. **«Les Juifs d'Algérie et de France pendant la crise antijuive algérienne (1897-1899). Correspondance inédite de Simon Kanoui »**. Communication au Colloque international Les Relations intercommunautaires juives en Méditerranée occidentale (XIIIe-XXe siècle), Abbaye de Sénanque, 11-12 mai 1982.

10. **«Adolphe Crémieux et la défense des droits des Juifs au XIXe siècle »**. Communication au Colloque international Armand Lunel et les Juifs du Midi, Montpellier, 14-16 juin 1982.

11. **« Les organisations juives occidentales et l'émancipation des Juifs de Roumanie (1918-1919) »**. Communication au First Congress of European Association for Jewish Studies, Hartford College, Oxford, 18- 21 juillet 1982.

12. **«Considérations sur le mouvement de la Haskala en Roumanie : le cas de Benjamin Ehrenkranz »**. Communication au Ve Congrès européen d'Etudes Hébraïques, Paris, Collège de France, 18-21 octobre 1982.
13. **«Les Juifs de France et d'Algérie au XIXe siècle»**. Communication au Séminaire scientifique Communautés juives en Méditerranée occidentale. Identité, traditions et mutations. Méthodologie et problématique de recherche, Aix-en-Provence, Institut de Recherches Méditerranéennes, 10 novembre 1982.
14. **« Les associations et mouvements de jeunesse juifs sionistes en Europe de l'Est avant la seconde guerre mondiale : le cas de la Roumanie »**. Communication au Colloque international Les organisations et mouvements de jeunesse d'inspiration chrétienne ou juive aux XIXe et Xxe siècles, Strasbourg, 23 septembre 1983.
15. **«Quelques observations sur la vie religieuse et intellectuelle des Juifs d'Afrique du Nord dans le Haut Moyen Age »**. Communication au Colloque international Juifs et judaïsme en Afrique du Nord dans l'Antiquité et le Haut Moyen Age, Montpellier, 26-27 septembre 1983.
16. **«Alexandre Ioan Cuza et les relations roumano-françaises»**. Communication au IIIe Congrès international d'Etudes Roumaines, Avignon, 27-30 septembre 1983.

17. «**Considérations sur les poèmes de la période roumaine de Benjamin Fondane**». Communication au IIIe Congrès international d'Etudes Roumaines, Avignon, 27-30 septembre 1983.

18. «**La place des Juifs dans les manuels scolaires: méconnaissance et occultation du judaïsme**». Communication aux Agoras Méditerranéennes. Journées-Entretiens de l'Histoire et de la Géographie, Marseille, 26-28 octobre 1983.

19. «**La première conférence sioniste du monde : Focsani, 1882** ». Communication au Colloque international L'évolution du Judaïsme et du Sionisme depuis la fin du XIXe siècle, Paris, Université de Paris II, 16-16 janvier 1984.

20. «**La culture yiddish en Roumanie** ». Communication pour la Table Ronde scientifique La Culture yiddish hier et aujourd'hui, Montpellier, Université Paul Valéry, 7 mai 1984.

21. « **Quelques aspects de l'histoire des Juifs du Maroc** ». Communication à la Table Ronde scientifique Les Juifs du Maroc hier et aujourd'hui, Montpellier, 7 novembre 1984.

22. « **Les Juifs de Roumanie au XXe siècle** ». Communication au Séminaire d'Histoire des Juifs de France, Institut d'Histoire des Relations Internationales (sous la responsabilité de Monsieur le Professeur André Kaspi), Université de Paris I, Paris, 22 mars 1985.

23. «**Quelques observations sur la communauté juive montpelliéraine et les Juifs à Montpellier et dans l'Hérault pendant la seconde guerre mondiale**». Communication au 110ème Congrès national des Sociétés Savantes, Montpellier, 1-5 avril 1985.
24. «**Histoire et Littérature : Quelques aspects du roman hébraïque contemporain**». Communication pour la Table Ronde scientifique Ecriture et judéité, Montpellier, Université Paul Valéry, 25 avril 1985.
25. «**Les Juifs de Roumanie (1919-1939) dans la correspondance diplomatique française**». Communication au 9ème Congrès mondial d'Etudes Juives, Jérusalem, 4-12 août 1985.
26. «**Quelques moments de l'histoire des Juifs à Montpellier au XXe siècle** ». Communication au Colloque international Les Juifs à Montpellier et dans le Languedoc à travers l'histoire. Du Moyen Age à nos jours, Montpellier, 22-23 octobre 1985.
27. «**L'Affaire de Galatz (1859) et la légende du meurtre rituel en Roumanie** ». Communication à la Société des Etudes Juives, Paris, 24 février 1986.
28. «**Alexandre Ioan Cuza et la France**». Communication à la Table Ronde Franco-Roumaine: La Roumanie contemporaine - histoire et culture, Montpellier, Université Paul Valéry, 10 mars 1986.

29. «**Les combats de Bernard Lazare**». Communication à la Table Ronde scientifique L'Affaire Dreyfus, Bernard Lazare et Theodore Herzl, Montpellier, Université Paul Valéry, 14 mai 1986.
30. «**Le dernier combat en faveur de l'émancipation des Juifs de Roumanie**», IVE Congrès international d'études roumaines, Paris, 1er-4 juillet 1986.
31. «**L'émancipation des Juifs en Roumanie**». Communication au Colloque Politique et religion dans le judaïsme moderne, Paris, Université de Paris Sorbonne, 18 et 19 novembre 1986.
32. «**Les Juifs de Roumanie au XXe siècle**». Communication au Séminaire du Centre d'Etudes juives de Paris-Sorbonne, 8 février 1987.
33. «**Napoléon III, Alexandre Ioan Cuza et la Pologne**». Communication au Colloque franco- polonais Continuités et ruptures dans l'histoire et la littérature, Montpellier, Université Paul Valéry, 9-14 février 1987.
34. «**Armand Lunel et le judaïsme**». Communication au Colloque Armand Lunel, organisé par l'Académie de Marseille, 8 avril 1987.
35. «**Le Judaïsme et l'idée de tolérance**». Communication à la Table ronde Les voies de la tolérance, Montpellier, 17 septembre 1987.

36. «**Le destin de Horia Carp** ». Communication à la Table ronde La Mémoire des Juifs de Roumanie, Paris, Centre Rachi, 10 janvier 1988.

37. «**M. Blecher, écrivain juif** ». Communication à la Table ronde La Mémoire des Juifs de Roumanie, Paris, Centre Rachi, 10 janvier 1988.

38. «**Permanences et mutations dans le pèlerinage en Israël** ». Communication au Colloque international Permanences et mutations dans la société israélienne, Montpellier, Université Paul Valéry, 18 et 19 avril 1988.

39. «**The Jews in the South of France during the Modern and Contemporary Periods** ». Communication au Séminaire international Jewish Art in Provence, Avignon, 17 septembre 1989, organisé par le Center for Jewish Art de Jérusalem.

40. «**La communauté juive française d'aujourd'hui face à la Révolution française**». Communication au Colloque Vie et mort d'un bicentenaire dans l'espace européen, Montpellier, Archives Départementales, 7 novembre 1989.

41. «**L'émancipation des Juifs de Roumanie devant la Conférence de la paix (1919)**». Communication au Colloque international Le regard de l'« Autre Europe » sur l'Europe. Paradigmes culturels et démocratisation, Université de Nancy, 17-

19 septembre 1990.

42. «**Le calendrier de la législation antisémite de Vichy et la condition des Juifs à Montpellier** ». Communication à la Table ronde La solidarité à l'épreuve. Juifs, Catholiques et Protestants pendant la deuxième guerre mondiale. Etudes et témoignages, Montpellier, Université Paul Valéry, 16 mai 1991.

43. «**The Emancipation of Romanian Jewry at the Peace Conferences in Bucharest (1918) and in Paris (1919)**». Communication au Congrès international The History of the Jews in Romania, Université de Tel Aviv, 15-19 décembre 1991.

44. «**Les Sefarades de Roumanie et des Balkans**». Communication à la Table ronde Le Monde sefarade: de l'Espagne médiévale à la diaspora contemporaine, Montpellier, Université Paul Valéry, 2 mars 1992.

45. «**Les fondements idéologiques de l'antisémitisme en Roumanie (1878-1938)**». Communication au Colloque international L'Antisémitisme dans les pays anciennement socialistes, Paris, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Maison des Sciences de l'Homme, 18-20 juin 1992.

46. «**La question juive polonaise devant la Conférence de paix de Paris (1919)** ». Communication au Colloque international Pologne-France: la vision de l'Autre, Montpellier, Université Paul Valéry, 22 -24 juin 1992.

47. « **La diaspora sefarade** ». Communication à la Table ronde Cinq siècles de fidélités, Montpellier, Salle Pétrarque, 1er juillet 1992.

48. « **Les Juifs de Roumanie : de l'émancipation à la Shoah** ». Communication à la Table ronde scientifique Les Juifs en Roumanie hier et aujourd'hui, Université Paul Valéry, 5 novembre 1992.

49. « **L'identité roumaine, débats publics et diplomatiques en 1919** ». Communication au Colloque international Euro-Histoire 92, Identités en Europe, identité de l'Europe. Sources et méthodes, Montpellier, Université Paul Valéry et Maison de l'Europe, 21-23 novembre 1992.

50. « **Les Juifs et l'Europe** ». Participation à la Table ronde Les Arméniens, les Juifs et l'Europe, Montpellier, Salle Pétrarque, 22 novembre 1992.

51. « **Qu'est-ce qu'un Juif en Roumanie?** ». Communication au Séminaire sur l'histoire de la Shoah, Université de Paris I (Panthéon-Sorbonne) (Sous la responsabilité de Monsieur le Professeur André Kaspi), Université de Paris I, Centre Malher, Paris, 7 janvier 1993.

52. « **Quelques observations sur les étudiants juifs de l'Europe Centrale et Orientale à Montpellier (1897-1939)** ». Communication à la Table ronde Les relations entre le Languedoc et l'Europe

orientale, Montpellier, Université Paul Valéry, 29 septembre 1993.

53. «**Le corps souffrant dans le judaïsme**». Exposé dans le cadre de la Table ronde Le corps souffrant de la Bible à nos jours, Montpellier, Université Paul Valéry, 6 décembre 1993.

54. «**Historique de l'Association des amis de Jules Isaac** ». Communication pour la Soirée d'Hommage Jules Isaac à Aix-en-Provence, Aix-en-Provence, Cité du livre, 12 septembre 1994.

55. «**Observations of Ideological Fundamentals of Antisemitism and its Manifestations in Romania before World War II**». Communication au Colloque international Romanian Society and the Jews in the First half of the 20th century, Cluj - Napoca (Roumanie), 4-6 octobre 1994.

56. «**Benjamin Fondane et les Cahiers du Sud** ». Communication au Colloque international B. Fundoianu - Benjamin Fondane, Iasi (Jassy, Roumanie), 7-8 octobre 1994.

57. «**Problèmes d'histoire des Juifs de Roumanie**». Communication à l'Institut d'Histoire A. D. Xenopol de l'Académie Roumaine, Iasi, 10 octobre 1994.

58. «**La France, les grandes puissances et l'émancipation des Juifs de Roumanie**». Communication à l'Institut d'Histoire Nicolae Iorga de l'Académie Roumaine, Bucarest, 11 octobre 1994.

59. **«L'Affaire Dreyfus et la presse à Nîmes et dans le Midi»**. Communication au Colloque international : Les Juifs à Nîmes et dans le Midi du Moyen Age à nos jours. Nîmes, Montpellier, 12-14 mars 1996.
60. **«La diaspora juive en Roumanie»**. Communication au Colloque international : Exil et diaspora, Paris, Salle Liard de la Sorbonne, 20-21 mars 1996.
61. **«Pierre Guiral et Jules Isaac »**. Communication à la Table ronde : Hommage à Pierre Guiral, historien humaniste et éveilleur de recherches, I.E.P., Aix-en-Provence, 24 avril 1996.
62. **« Les Juifs de Roumanie pendant la seconde guerre mondiale à travers les documents diplomatiques français »**. Communication (en anglais) au Congrès international : The Jews in Romania under Antonescu Regime, Washington, Musée de l'Holocauste, 25-26 juin 1996.
63. **«Quelques observations sur les relations entre les Juifs de Roumanie et les Juifs d'Occident (XIXe-XXe siècles) »**. Communication (en roumain) au Congrès international : Les Juifs dans l'histoire de la Roumanie, Institut d'histoire Nicolae Iorga de l'Académie Roumaine, Bucarest, 13 septembre-3 octobre 1996.
64. **«Témoignage sur Pierre Guiral»**. Communication à la Table

ronde: Hommage à Pierre Guiral, Institut Historique de Provence, Marseille, 19 octobre 1996.

65. «**Haskala et amour de Sion: le cas de la Roumanie**». Communication au Colloque international: De l'Ararat à Jérusalem: langues, identités, mémoire, Montpellier, Université Paul Valéry, 11-12 décembre 1996.

66. «**Jules Isaac: De l'affaire Dreyfus à l'affaire Finaly**». Communication au Colloque international De l'Affaire Dreyfus à la fin de la seconde guerre mondiale (1894-1945): Les engagements de Jules Isaac, Aix-en-Provence, 27 et 28 mars 1997.

67. «**La contribution du judaïsme roumain au sionisme**». Communication au Colloque international: De Bâle à Jérusalem: les juifs et le sionisme (XIXe-XXe siècles), Montpellier, Université Paul Valéry, 23-24 juin 1997.

68-69. «**La première conférence sioniste**» et «**Le sionisme en Europe de l'Est: le cas de la Roumanie**». Deux communications au Colloque international: **Le Sionisme, hier, aujourd'hui, demain**, Bruxelles, Cercle Ben Gourion et Université de Liège, Belgique, 30 novembre - 1er décembre 1997.

70-71. «**Les grandes étapes de la Shoah: l'Allemagne et l'Autriche (depuis les lois de Nuremberg à la "solution finale")**» et «**La Shoah et la résistance en Roumanie**». Deux communications pour le Séminaire international de formation pédagogique Enseignement de la Shoah. Méthodes et moyens pédagogiques,

Institut d'Etudes du Judaïsme, Université libre de Bruxelles, 5-10 avril 1998.

72. «**Le cheminement de Jules Isaac (avant et après Seelisberg)**». Communication au Colloque Jalons pour une amitié judéo-chrétienne en France: cent ans d'histoire, Lille, Université Charles De Gaulle, 18 et 19 novembre 1998.

73. «**Les combats de Jules Isaac**». Communication à la Table Ronde Jules Isaac et le dialogue judéo- chrétien, Montpellier, le 3 décembre 1998.

74. «**Les diasporas juives en Europe de l'Est**». Communication à la Table Ronde A l'aube du nouveau millénaire, la pérennité du judaïsme est-il en danger?, Paris, Salon des écrivains, 6 décembre, 1998,

75 .«**Mircea Eliade en Roumanie:"les trahisons d'un clerc"?**». Conférence donnée à l'Université Paul Valéry, sous l'égide de l'Equipe d'Accueil Identités et Socialisation (I.D.E.S.), 5 mars 1999.

76. «**Adolphe Crémieux et l'émancipation des juifs des Balkans**». Communication à la Table Ronde Les combats d'Adolphe-Isaac Crémieux, Nîmes, Carré d'Art, 11 mars 1999.

77. «**Le négationnisme en Europe de l'Est**», Communication à l'Annual ARARE Conference 50 Yars After the Human Rights Declaration. Vision and Realities, Prague, 17-19 avril 1999.

78. **«La diaspora juive en Roumanie dans l'entre-deux-guerres».** Communication au Congrès international Juifs, Arméniens et Chrétiens orientaux. Typologie des diasporas, Montpellier, Université Paul Valéry, 17,18 et 19 mai 1999.
79. **«Le judéo-espagnol et le yiddish: séfarades et achkénazes dans les Balkans».** Communication à la Table Ronde Langues et Cultures des Balkans, Montpellier, salle Pétrarque, 19 octobre 1999.
80. **«Quel homme pour le Troisième Millénaire?: une approche juive».** Communication à la Table Ronde Quel homme pour le Troisième Millénaire?, Montpellier, Salle Molière, le 5 mars 2000.
81. **«Meyer Abraham Halévy et l'histoire des Juifs de Roumanie».** Communication devant la Société des Etudes juives, Paris, le 19 juin 2000.
82. **«Le grand rabbin Meyer Abraham Halévy, exégète et historien».** Conférence donnée à l'Université libre de Bruxelles, 20 juin 2000.
83. **«La France et les Juifs de Roumanie (1878-1944): permanences et mutations».** Communication au Congrès international Les Juifs en Roumanie aux XIXe et XXe siècles: permanences et ruptures, Montpellier, Université Paul Valéry, 25, 26 et 27 septembre 2000.
84. **«Creating Romania's Jewish Question. Negationing Citizenship**

and Civil Rights», Communication au Congrès international Between Trieste, Salonika and Odessa: Historicizing Balkan and Related Jewries 1492-1918, Leipzig, Simon Dubnow Institute et Université de Leipzig, 4-6 novembre 2000.

85. **«Les Juifs en Roumanie (1919-1938). De l'émancipation à l'exclusion»**. Conférence en roumain, donnée à l'Université de Bucarest, suivie de la présentation de la traduction roumaine de mon livre portant le même titre, 29 novembre 2000.

86. **«Les Juifs en Roumanie (1919-1938). De l'émancipation à l'exclusion»**. Conférence en roumain, donnée à l'Université de Cluj, sous la présidence et en présence de Monsieur le recteur Andrei MARGA, ancien ministre de l'Education Nationale de Roumanie, suivie de la présentation de la traduction roumaine de mon livre portant le même titre, 15 mai 2001.

87. Cycle de conférences en roumain sur **«La Shoah en Europe»**, pour le Séminaire international sur l'enseignement de la Shoah, Université de Cluj, 14-18 mai 2001

88. **«Les Juifs et l'antisémitisme en Roumanie aux XIXe et XXe siècle»** et **«La Shoah en Roumanie»**. Conférences devant des professeurs de Roumanie, pour le Séminaire international sur l'Enseignement de la Shoah, C.D.J.C., Paris, 5 et 6 juin 2001.

89. **«La chaire UNESCO "Connaissance réciproque des religions du livre et enseignement de la paix" et le dialogue inter-religieux en France»**. Communication à First Meeting Chairs on Interreligious Dialogue, Bucarest, 2-4 septembre 2001.
90. **«Le dialogue inter-religieux au XXIe siècle. L'héritage de Jules Isaac»**, Communication à la 6e Rencontre de la Faculté de Théologie itinérante des religions du Livre de Montpellier-Gérone, Gérone, 13 septembre 2001.
91. **«Mémoire juive et mémoires allemandes»**. Exposé à la Table Ronde Bilan des mémoires allemandes au 20e siècle, Montpellier, Université Paul Valéry, 21 novembre 2001.
92. **«Les Juifs de Roumanie au miroir de la correspondance diplomatique française (1945-1955)»**, Communication au Congrès international Romanian Jewry during the Communist and Post-Communist Era, Université de Tel Aviv, 16-19 décembre 2001.
93. **«La Shoah en Roumanie»**, Conférence en roumain, donnée à l'Université de Bucarest, suivie de la présentation de la traduction roumaine de mon livre La Shoah en Roumanie. Documents diplomatiques français inédits (Editions Polirom), 23 mai 2002.
94. **«Paris vu par Theodor Herzl»**. Communication pour le Colloque franco-polonais, Le sacre d'une capitale. Paris vu par les écrivains, les historiens et les voyageurs, Université de Varsovie, 3-5 juin 2002.

95. «**Le sort des Juifs roumains en Europe pendant la Shoah**». Communication au Colloque international Les Juifs de Roumanie pendant la Deuxième Guerre mondiale, Université de Bucarest, 1- 3 juillet 2002.
96. Cycle de conférences en roumain sur «**La Shoah en Roumanie et en Europe**», pour le Séminaire international sur l'enseignement de la Shoah, Université de Cluj, 1-5 septembre 2002.
97. «**Le mouvement sioniste en Roumanie avant 1919**». Communication en hébreu pour Le Dix- septième Congrès européen d'Etudes hébraïques, Paris, Université de Paris 8, UNESCO et Musée d'Art et d'Histoire du judaïsme, 1-3 octobre 2002.
98. «**Les activités de la chaire UNESCO** "Connaissance réciproque des religions du livre et enseignement de la paix" (1999-2002). Communication présentée au Forum mondial des chaires UNESCO (13-15 décembre 2002), Paris, Siège de l' UNESCO.
99. «**Bernard Lazare et les Juifs de l'Europe orientale**». Communication au Colloque international Bernard Lazare et son époque», Nîmes (Carré d'Art) et Montpellier (Université Paul Valéry), 6 et 7 avril 2003.
100. «**La chaire UNESCO “ Connaissance réciproque des**

religions du livre et enseignement la paix” et le dialogue interreligieux». Communication au Meeting of the UNESCO-Chairholders for Intercultural and Interreligious Dialogue, dans le cadre de «**Project : Interfaith Europe. European Meeting** », Graz (Autriche), 5-9 juillet 2003.

101. «**La Shoah en Roumanie et en Europe**». Communication au Séminaire international sur l’enseignement de la Shoah, Université de Cluj-Napoca, 1-7 septembre 2003.

102. «**Les Juifs de Roumanie entre tradition, haskala et israélitism**». Communication au Colloque international Israélites et israélitisme, Toulouse, Université de Toulouse-Le Mirail, 12-14 novembre 2003.

103. «**Etre Juif en Roumanie**». Communication au Colloque international Identité juive : entre tradition et laïcité, Université libre de Bruxelles, 13-15 octobre 2003.

104. «**La Shoah dans l’œuvre d’Elie Wiesel : témoignage, histoire et mémoire**». Communication au Colloque international La contribution des écrivains juifs (Cluj, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew and Jewish History, 27 et 28 octobre 2003).

105. «**Jules Isaac et l’amitié judéo-chrétienne**». Communication à la Table Ronde Le Dialogue interreligieux judéo-chrétien, Cluj-Napoca, Institut d’Etudes bibliques, Université

Babes- Bolyai, 28 octobre 2003.

106. **«Les Juifs, l'antisémitisme et la Shoah en Roumanie»**, Communication pour le Séminaire international sur l'enseignement de la Shoah, destiné aux professeurs d'histoire de l'enseignement secondaire d'histoire venus de Roumanie, Paris, Centre de Documentation Juive Contemporaine, 4 novembre 2003.

107. **«Les mythes fondateurs de l'antisémitisme»**. Communication à la Table Ronde L'antisémitisme, hier et aujourd'hui (Paris, Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme, 27 novembre 2003).

108. **«Les Juifs en Allemagne entre les deux guerres»**. Communication à la Table Ronde : L'Allemagne, les Juifs et Israël (Montpellier, Institut universitaire euro-méditerranéen Maïmonide, 18 mars 2004).

109. **«La pensée de Maïmonide et le dialogue judéo-chrétien»**. Communication aux Tables Rondes Sur les pas de Maïmonide (Cordoue-Séville-Ifrane-Fès, du 16 au 21 novembre 2004). Manifestation organisée par L'Ecole des Hautes Etudes du Judaïsme à l'occasion du 800ème anniversaire de la disparition de Maïmonide.

110. **«Le témoignage de l'ambassadeur Jacques Truelle sur la Shoah en Roumanie»**. Communication au Congrès international Du génocide des Arméniens à la Shoah.

Typologie des massacres du XXe siècle, Université Paul Valéry, les 7, 8 et 9 juin 2005.

111. **«Observations sur le rayonnement de Rachi»**. Communication au Colloque international Rachi (1040-1105), organisé par l'Institut universitaire Rachi de Troyes (Troyes et Paris, 27, 28 et 29 juin 2005).

112. **«Literature and music. Comparative portraits of two Jews from Provence: Armand Lunel and Darius Milhaud»**. Communication au Colloque international The Contribution of the Jews to the World of Music, (Cluj, "Dr. Moshe Carmilly" Institute for Hebrew and Jewish History, 8 – 10 novembre 2005).

113. **«Le pape Jean XXIII, Jules Isaac et l'enseignement de l'estime»**. Communication à la Cinquième université d'été, intitulée *Tu aimeras ton prochain comme toi-même... Juifs et Catholiques, la fraternité retrouvée* (Montpellier, l'Institut universitaire euro-méditerranéen Maïmonide, 26 juin – 3 juillet 2005).

114. **«Les Juifs en France : de l'Affaire Dreyfus à la loi de 1905»**. Communication au Colloque La loi de séparation des églises et de l'Etat (1905) et les Juifs, Nîmes, Carré d'Art, 4 décembre 2005.

115. **«Jules Isaac, Jésus et Israël»**. Communication au Colloque international Jews, Christian and Muslims: Cohabitation and Confrontation along the Centuries, Bucarest, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies 28-29 mai 2006)

116. **«Adolphe-Isaac Crémieux, Gerson von Bleichroeder and the Jewish Politics of “shtadlanut” in the 19th Century».** Communication au Colloque international Political Ideologies in the 19th-20th Centuries and their Jewish Representatives (Cluj, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew and Jewish History, 17 -19 octobre 2006).
117. **«L’Affaire Dreyfus et l’évolution de Bernard Lazare».** Communication au Colloque international L’Affaire Dreyfus et ses conséquences, Montpellier, Université Paul Valéry et Institut universitaire euro-méditerranéen Maïmonide , 7 et 8 décembre 2006.
118. **«Observations sur l’aide apportée aux déportés juifs en Transnistrie»**, Communication au Colloque international Transnistria. Vanished Landscapes of History and Memory, Jérusalem, 20-21 mai 2007.
119. **«The Jews of France and Algeria in the time of the Dreyfus Affair».** Communication au Colloque international Jewish Life in Diaspora before World War II : Europe and the Mediterranean, Bucarest, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies 28-29 mai 2007.
120. Participation sans communication au Colloque **Un nouvel âge de la théologie ? Théologiens et théologies dans le monde francophone 1965-1980** (Université Paul Valéry – Montpellier III, 6-8 juin 2007). Président de la séance du Jeudi 7 juin 2007.

121. **«Les articles d’Alexandre Safran dans la presse roumaine»**, Communication à la Table Ronde internationale, Le rayonnement de la pensée d’Alexandre Safran, Université de Beer Sheva (Israël), 17 juillet 2007.

122. **«Alexandre Safran : his Writings on Kabbalah and his philosophical work»**, Communication au Colloque international Philosophy and Kabbalah, Cluj- Napoca, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew and Jewish History, 16-18 octobre 2007.

123. **«Les Juifs en Roumanie après la Shoah et jusqu’au post-communisme»**. Communication à la Table Ronde Les Juifs de Roumanie depuis l’arrivée des sefarades au XVIe siècle jusqu’au post-communisme, Paris, Espace Rachi, 6 janvier 2008.

124. **«Les Juifs de Roumanie et le pays d’Israël (1867-1939)»**. Communication au Colloque international Les Relations Israël-Diaspora à travers l’Histoire, Montpellier, Université Paul Valéry, et Institut universitaire euro-méditerranéen Maïmonide, 29 et 30 mai 2008.

125. **«Jacques Truelle, Paul Morand et les relations franco-roumaines pendant la Deuxième Guerre Mondiale »**. Communication au Colloque international Paul Morand, l’Européen, Bucarest, Bibliothèque centrale universitaire, 22-23

septembre 2009.

126. **«Les Juifs algériens et français face à l’Affaire Dreyfus».** Communication au Colloque international Les Juifs d’Algérie : de l’enracinement à l’exil, Nîmes, Centre culturel Pablo Neruda, 10 et 11 novembre 2009 et Montpellier, Université Paul Valéry et Institut Euro-Méditerranéen Maïmonide, 12 novembre 2009.

127. **«La contribution d’Alexandre Safran à l’aide apportée aux Juifs déportés en Transnistrie».** Communication en hébreu au Colloque international Alexandre Safran (1910-2006), Université Bar Ilan, Ramat Gan, 26 novembre 2009.

128. **«La France et l’émancipation des Juifs de Roumanie».** Communication au Colloque international La France et l’émancipation des Juifs de Roumanie, Bucarest, Institut Français, 10 décembre 2009. Sous la présidence de S.E. Monsieur l’Ambassadeur de France en Roumanie Henri PAUL.

J. Diffusion de l’information scientifique et valorisation de la science

Participation à de nombreuses émissions de radio et de télévision locales, nationales et internationales. Nombreux exposés et conférence d’une grande audiences sous l’égide de nombreux organismes publics et privés.

VI. LISTE DES THESES DIRIGÉES ET SOUTENUES (1998-2010)

A. LISTE DES THESES DIRIGÉES

- LISTE DES THESES DIRIGÉES (INSCRIPTIONS EFFECTIVES POUR 2009-2010):

1. **BRAESCU Alina,**
« L'IMAGE DU JUIF DANS LA PRESSE NATIONALISTE DE ROUMANIE (1900- 1940). UNE APPROCHE COMPARATIVE ». Thèse en co-tutelle avec l'Université de Iasi (Roumanie).
2. **CISZEK Océane,**
«LES RELATIONS CULTURELLES FRANCO-ROUMAINES DES ANNEES 1830 A NOS JOURS : LA PLACE DES ECRIVAINS, MUSICIENS ET ARTISTES JUIFS»
3. **CLERC Emmanuel,**
«LES RELATIONS ENTRE JUIFS ET CHRETIENS EN FRANCE DEPUIS L'AFFAIRE DREYFUS JUSQU'EN 1948»
4. **LUGASSY Maurice,**
«LE ROLE D'ALBERT COHEN DANS LE MOUVEMENT SIONISTE ET DANS LES INSTITUTIONS INTERNATIONALES»
5. **MEJRI Sonia,**
«L'IMAGE DE L'ISLAM ET DES PEUPLES ARABES DANS LES MANUELS SCOLAIRES DES COLLEGES ET DES LYCEES EN FRANCE DEPUIS 1950»
6. **NAVARRRO Maurice,**
«PERMANENCES ET RUPTURES DANS L'HISTOIRE DES JUIFS D'EGYPTE (1850_1970) »
7. **OSAN Carmen,**
«LA TOLERANCE INTERETHNIQUE ET INTERCONFESSIONNELLE. LA POSITION DES EGLISES ROUMAINES A L'EGARD DES MINORITES MAGYARES ET JUIVES EN TRANSYLVANIE»
8. **REX Emmanuelle,**

«LA THEORIE DU COMLOT : REPRESENTATION DU JUIF DANS L'OCCIDENT CATHOLIQUE ET PROTESTANT DE L'EMANCIPATION DES JUIFS EN France (1791) AUX ATTENTATS DU 11 SEPTEMBRE 2001»

9. **SOULAS Michel,**

«LES ENGAGEMENTS DU GENERAL KONIG »,

- LISTE DES THESES DIRIGES (DEMANDES D'INTERRUPTION POUR 2009-2010):

1. **ESSAIDI Hafid,**

«L'ANTISEMITISME DE PLUME SOUS L'OCCUPATION A TRAVERS LA PRESSE : L'EXEMPLE DU JOURNAL JE SUIS PARTOUT»

2. **GROSS Mathias,**

«LA FRANCE ET LA PALESTINE, 1897-1923»

3. **MILESI Gérard,**

«LE MYTHE DU COMLOT JUDEO-MACONNIQUE ET LES RELATIONS ENTRE JUIFS ET CATHOLIQUES EN FRANCE, DE L'AFFAIRE DREYFUS A LA CREATION DES AMITIES JUDEO-CHRETIENNES EN 1947»

4. **RUPPERT Frank,**

«LES REFUGIES LUXEMBOURGEOIS EN FRANCE PENDANT LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE»

5. **VRECH Jean-Philippe,**

«RELATIONS INTERCOMMUNAUTAIRES ET CONCEPT D'IDENTITE EN ALGERIE DE LA FIN DE LA PREMIERE GUERRE MONDIALE A L'INDEPENDANCE DU PAYS (11/11/1918 - 03/07/1962)»

B. LISTE DES THESES DIRIGÉES ET SOUTENUES

1. **ELMALIH Laurence,**
«LE PHILOSEMITISME EN FRANCE PENDANT L'ENTRE-DEUX-GUERRES (1919-1939)» (30 juin 1999).
2. **ALBERNHE-CLAPAREDE Brigitte,**
« IDENTITE ET HISTOIRE DANS L'OEUVRE D'AMOS OZ» (5 décembre 2002).
3. **NICULESCU Adrian ,**
«AUX RACINES DE LA DEMOCRATIE EN ROUMANIE: PRUNCUL ROMAN (L'ENFANT ROUMAIN), PREMIER JOURNAL LIBRE ROUMAIN. CHRONIQUE DE LA REVOLUTION VALAQUE DE 1848» (12 décembre 2002).
4. **DE PAYEN Eric,**
«LES MINORITES MAGYARES DU TRAITE DE TRIANON A LA CONSTRUCTION DE L'UNION EUROPEENNE» (9 décembre 2004)
5. **HAMZAOUI Abdelatif,**
«LE PROBLEME DES MINORITES EN TCHECOSLOVAQUIE DE 1919 A 1939». (9 décembre 2006).
6. **DERDEYN Aurore**
«DEPORTATIONS ET EPURATIONS DANS LE MIDI DE LA FRANCE (1942-1950)» (7 décembre 2007).
7. **MESON Emmanuelle,**
«LES RELATIONS ISRAELO-PALESTINIENNES ENTRE 1982 ET 1999, D'APRES LES CARICATURES DE PRESSE DU MONDE, THE JERUSALEM POST ET AL-FAJR» (14 décembre 2007).

8. **OURITSKAIA Rita,**
«LES IMMIGRES RUSSES, CHRETIENS ET JUIFS, EN FRANCE DANS LES ANNEES 1933-1948» (17 décembre 2007).

9. **VAREILLES Guillaume,**
«LES FRONTIERES DE LA PALESTINE DE LA VEILLE DE LA PREMIERE GUERRE MONDIALE A LA CREATION DE L'ETAT D'ISRAEL» (3 décembre 2008)

- 10 **BLAUSTEIN Amélie,**
« L'IMAGE DES JUIFS, DU JUDAISME ET D'ISRAEL DANS LES MANUELS SCOLAIRES D'HISTOIRE DE 1957 A NOS JOURS » (4 décembre 2008).

11. **ROTHERA Xavier,**
«CONSTRUIRE LA DIFFERENCE : ELABORATION ET UTILISATION DE L'IMAGE DES GITANS DANS L'Espagne FRANQUISTE, 1936-1975 » (12 décembre 2008).

12. **HERSCOVICI Lucian-Zeev,**
«LE MOUVEMENT ILLUMINISTE (DE LA HASKALAH) PARMIL LES JUIFS DE ROUMANIE» (3 décembre 2009).

13. **COZMAN Ioana-Stefania**
«L'HOLOCAUSTE DANS LE NORD-OUEST DE LA TRANSYLVANIE» (Thèse en co-tutelle, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie, 12 décembre 2009).

14. **BENKEMOUN- VALENTE Joëlle,**
«LA VIE RELIGIEUSE DANS LA France CONTEMPORAINE A TRAVERS L'EXEMPLE D'UNE GRANDE VILLE DU SUD : NICE DE 1860 A 1980 » (15 décembre 2009).

15. **VINCENT Brice,**
«LA SHOAH ET L'IMMIGRATION DE FRANCE VERS LA

PALESTINE ET L'ETAT D'ISRAEL (1936-1950)»

16. **BORGOLOTTO Elisabeth,**

«LES JUIFS A FLORENCE AU TEMPS DE DE CÔME L'ANCIEN, 1437-1464 : UNE HISTOIRE ECONOMIQUE ET SOCIALE DU JUDAISME TOSCAN». (16 déc. 2009).

VII. PARTICIPATION A DES JURYS DE THESES ET D'HABILITATION A DIRIGER DES RECHERCHES (1994-2007)

A. JURYS DE THESES.

1. Toulouse, 24 novembre 1994, Université de Toulouse I, Doctorat en Sciences Politiques: Nathalie KRONENBERGER, «LA MINORITE HONGROISE DE TRANSYLVANIE DEPUIS 1920. UN ENJEU, DES STRATEGIES».

2. Paris, le 20 juin 1995, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Doctorat en Histoire: Radu IOANID, «LA DESTRUCTION ET LA SURVIE DES JUIFS ROUMAINS PENDANT LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE».

3. Ramat Gan, Israël, 3 avril 1996, Université Bar Ilan, Doctorat en Histoire: Zilla HERSCO, «TSARFAT, HA-YICHOUV HA-YEHUDI BE-ERETZ ISRAEL VE-YAHADUT TSARFAT, 1945-1949» (LA FRANCE, LA COMMUNAUTE JUIVE DE PALESTINE ET LE JUDAISME FRANCAIS, 1945-1949).

4. Montpellier, 15 mars 1997, Université Paul Valéry - Montpellier III, Doctorat d'Etat ès Lettres et Sciences Humaines (Président du jury): Jean-Louis COURRIOL, «LITTÉRATURE ROUMAINE ET TRADUCTION: THÉORIE ET PRATIQUE».

5. Paris, 27 juin 1997, Université Denis Diderot - Paris VII, Doctorat en Histoire: Gilles ROZIER, «AUTOUR DE MOYSHE BRODERZON A LODZ».

6. Montpellier, le 18 février 1999, Université Paul Valéry - Montpellier III, Doctorat d'Histoire: Enis TULCA, «L'AMBASSADEUR ENIS AKAYGEN PIONNIER DU RAPPROCHEMENT TURCO-GREC (1929-1945). DOCUMENTS INÉDITS».

7. Paris, 20 septembre 2000, Ecole d'Architecture de Paris La Villette, Travail de fin d'Etudes: Sarah BREILLAT, «PERCEPTION JUIVE DE L'ESPACE: LE MIKVE».

8. Montpellier, le 16 décembre 2000, Université Paul Valéry - Montpellier III, Doctorat d'Histoire (Président du jury): David VINSON, «LES IMAGES DES ARMÉNIENS DANS LES RECITS DES VOYAGEURS FRANÇAIS AU XIXe SIÈCLE, 1796-1895».

9. Paris, 29 novembre 2002, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Section Sciences Religieuses, Sorbonne, Doctorat d'Histoire des Religions et des systèmes de pensée: Philippe PIERRET, «MÉMOIRES, MENTALITÉS RELIGIEUSES, ART FUNÉRAIRE: LA

PARTIE JUIVE DU CIMETIERE DU DIEWEG A BRUXELLES (1845-1945)».

10. Paris, 7 octobre 2004, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Doctorat d'Histoire (Président du jury) : Marat KHAZARIAN, «L'OPINION PUBLIQUE FRANCAISE ET LA QUESTION ARMENIENNE, 1894- 1908»

11. Paris, 4 décembre 2004, Université Paris I – Panthéon-Sorbonne (Président du jury) : Philippe SANGUINETTI, «SLOVAQUIE : L'IMAGE MOSAIQUE»

12. Montpellier, 24 mars 2006, Universoté Paul Valéry – Montpellier III, Doctorat «Histoire militaire et études de défense» : Marc LEMAIRE, «LA GUERRE DE CRIMEE ; CHRONIQUE ET ANALYSE D'UN DESASTRE SANITAIRE»

13. Montpellier, 26 novembre 2007, Université Paul Valéry – Montpellier III, Doctorat d'Histoire (Président du jury) : Anik DESCHAMPS, «L'«EUROPE CENTRALE» DES FRANÇAIS : VIE ET MORT D'UN CONCEPT GEOPOLITIQUE, 1803-2003»

14. Lille, 12 décembre 2007, Université Charles-de-Gaulle de Lille III, Doctorat d'Histoire des Mondes modernes» : Olivier ROTA, «PHILOSEMITISME PAULINIEN ET MODERNITE CATHOLIQUE DU PREMIER AU SECOND CONCILE DE VATICAN»

B. JURYS D'HABILITATION A DIRIGER DES RECHERCHES

15. Montpellier, 18 octobre 1997, Université Paul Valéry - Montpellier III: Jacques BOUET, «LES RACINES VIVES DE LA CULTURE BALKANO-ROUMAINE».

16. Montpellier, 29 mars 2001, Université Paul Valéry - Montpellier III: Yves TERNON, «HISTOIRE DU DECLIN, DE LA CHUTE ET DE L'EFFACEMENT DE L'EMPIRE OTTOMAN».

17. Montpellier, 24 novembre 2007, Université Paul Valéry, - Montpellier III Antoine COPPOLANI, «DU LIBERALISME AU REALISME: ASPECTS DE L'EVOLUTION POLITIQUE ET DES RELATIONS INTERNATIONALES DES ETATS-UNIS, 1946-1974».

LISTE DES PUBLICATIONS

(ETUDES SCIENTIFIQUES, ARTICLES ET OUVRAGES) (1974-2009)

Cette liste ne comprend pas les compte-rendus d'ouvrages et notes critiques publiés dans des revues savantes et dont le nombre s'élève à plusieurs dizaines.

1. « Napoléon III et la politique française à l'égard de la

Roumanie », Revue d'Histoire diplomatique, 1974, n°1-2, pp. 59-85.

2. « Adolphe Crémieux, l'Alliance israélite universelle et les Juifs de Roumanie au début du règne de Carol Hohenzollern Sigmaringen », Revue des Etudes juives, 1974, t. CXXXIII (3-4), pp. 481-502.

3. « Le réalisme dans la littérature hébraïque », Limba si Literatura, Bucarest, 1974, t.4, pp. 656-657.

4. « Le souvenir de Benjamin Fondane », Les Nouveaux Cahiers, 1975, n°40, pp. 69-72.

5. « Benjamin Fondane, Poèmes », in Petite anthologie de la poésie roumaine moderne, Bucarest, Ed. Minerva, 1975, pp. 94-103.

6. « Un Comité de Secours pour les Juifs de Roumanie à Strasbourg en 1900 », Archives juives, 1976, XIe année, n°1, pp. 16-18.

7. « L'intérêt pour la colonisation d'Eretz Israël dans la lettre d'un médecin juif de Giurgiu adressée à la société l'Alliance israélite universelle de Paris (1867) », Toladot, Jérusalem, 1976, n°12-13, pp. 38-42 (En roumain et en hébreu).

8. « Un document sur la création de l'école israélite-roumaine de Harla (1902) », Toladot, Jérusalem, 1976, n°12-13, pp. 24-27 (En roumain et en hébreu).

9. « Une lettre inédite d'Eléazar Rokéah sur les débuts du mouvement Ychouv Eretz Israel (1880) », Revue des Etudes juives, 1976, t. CXXXV(1-3), pp. 177-183.
10. « Le Serment More judaïco en Roumanie », Revue des Etudes juives, 1976, t. CXXXV (1-3), pp. 169-176.
11. « Fondane, poète juif », in Non Lieu, Paris, 1978, n°2-3, pp. 36-38.
12. « Juifs roumains. De l'idéal socialiste à la révolution sioniste (1878-1916) », Les Nouveaux Cahiers, 1978, n°52, pp. 49-57.
13. « Benjamin Franklin Peixotto, l'Alliance israélite universelle et les Juifs de Roumanie. Correspondance inédite (1871-1876) », Revue des Etudes juives, t. CXXXVII (1-2), 1978, pp. 77-147.
14. « Les Juifs en Roumanie : de l'indépendance à l'émancipation », L'Histoire, 1978, n°6, pp. 84-86.
15. LES JUIFS EN ROUMANIE (1866-1919). DE L'EXCLUSION L'EMANCIPATION, Editions de l'Université de Provence, Aix-en-Provence, 1979, 382 p. Préface de Pierre Guiral.
16. « Revista Cultului Mozaic. Portrait d'une revue juive dans la Roumanie socialiste », Actes du Colloque international Communautés juives (1880-1978). Sources et méthodes de

recherches (Paris, 13-15 février 1978), Paris, 1980, pp. 212-215.

17. « Où en est la démographie des Juifs en Roumanie ? », Actes du Colloque international Communautés juives (1880-1978). Sources et méthodes de recherches (Paris, 13-15 février 1978), Paris, 1980, pp. 284-297.

18. « Les Fussgeiers : l'émigration révolutionnaire des Juifs de Roumanie au tournant du siècle », Yod, Paris, 1980, t.5, fasc.2, pp. 35-51.

19. « La Roumanie. De l'exclusion à l'émancipation » in G. Silvain, Images et traditions juives, Paris, Ed. Astrid, 1980, pp. 328-332.

20. « Du nouveau sur les troubles antijuifs en Algérie à la fin du XIXe siècle », in Relations entre Juifs et Musulmans en Afrique du Nord (XIXe - XXe siècles), Paris, Editions du C.N.R.S., 1980, pp. 173-188.

21. « Races et nationalités en Roumanie. Le problème juif à travers les documents diplomatiques français (1866-1880) », Revue d'Histoire moderne et contemporaine, t.XXVII, juillet - septembre, 1980, pp. 391-407).

22. Les Juifs en Roumanie. De l'exclusion à l'émancipation, Bruxelles, Editions de l'Institut Martin Buber, 1980,

23. « Etre juif dans la Roumanie d'aujourd'hui », Le Journal des communautés, Paris, septembre 1980, pp. 16-18.

24. « L'émigration des Juifs roumains dans la correspondance diplomatique française (1900-1902) », in Proceedings of the Seventh World Congress of Jewish Studies (Jerusalem, august, 7-14, 1981), Jérusalem, 1981, pp. 247-281.

25. «TEMOIGNAGES SUR JULES ISAAC», Dans l'amitié de Jules Isaac, Cahier n°3, Aix-en-Provence, Association des Amis de Jules Isaac, 1981, 106 p, (21/29 cm).

26. « Ilarie Voronca (1903-1946) : une voix solitaire », Dialogue, Montpellier, Université Paul Valéry, 1981, n°7, pp. 11-28.

27. « Le destin de Benjamin Fondane », Dialogue, Montpellier, Université Paul Valéry, 1981, n°7, pp. 29-44.

28. « L'émancipation des Juifs roumains à travers les documents diplomatiques français (1918-1919) », in Proceedings of the Eight World Congress of Jewish Studies (Jerusalem, august, 16-21, 1981), Jérusalem, 1982, pp. 117-122.

29 « Les signes distinctifs : la rouelle, le chapeau pointu, l'étoile jaune », Conscience et Liberté, Berne, 1982, n°24, pp. 92-100.

30. «Le serment More judaïco», Conscience et Liberté, Berne, 1982, n°24, pp. 102-109.

31. «Jules Isaac et le dialogue judéo-chrétien », Marseille, revue municipale, Marseille, 1983, n°134, pp. 70-72.

32. «Deux lettres inédites de Moses Gaster sur les conséquences du Congrès antisémite roumano-européen (1886) », Revue des Etudes juives, 1983, t.CXLII (3-4), pp. 465-472.

33. « Les Juifs d'Algérie et de France pendant la crise antijuive algérienne (1897-1898). Correspondance inédite de Simon Kanoui », in Les Relations intercommunautaires juives en Méditerranée occidentale (XIIIe - XXe siècles), Paris, C.N.R.S., 1984, pp. 187-202.

34. « Le Tzahal et la politique de défense d'Israël », Les Cahiers de Montpellier, Montpellier, Université Paul Valéry, 1984, n°9, pp. 111-133.

35. «La communauté juive à Marseille», Religion et Société, Marseille, 1984, n°20, p. 3-13.

36. «Les Associations et mouvements de jeunesse juifs sionistes en Europe de l'Est avant la seconde guerre mondiale. Le cas de la Roumanie » in Mouvements de jeunesse. Chrétiens et Juifs : Sociabilité juvénile dans un cadre européen (sous la direction de

Gérard Cholvy), Paris, Ed. du Cerf, 1985, pp. 301-311.

37. JUIFS ET JUDAISME EN AFRIQUE DU NORD DANS L'ANTIQUITE ET LE HAUT MOYEN AGE, Montpellier, Université Paul Valéry, 1985, 117 p. (21/29 cm) (Sem n°1).

38 . «Les Juifs de Roumanie. Une histoire multiséculaire », Communauté nouvelle, Paris, 1986, n°28, pp. 9-37.

39. ARMAND LUNEL ET LES JUIFS DU MIDI, Montpellier, Université Paul Valéry, 1986, 360 p. (Sem n°2).

40. «Napoléon III, Alexandre Ioan Cuza et la Pologne », in Continuité et ruptures dans l'histoire et la littérature, Actes du Colloque franco-polonais (Montpellier, 9-14 février 1987), Paris-Genève, Champion -Slatkine, 1988, pp. 155-166.

41. BLEICHRODER ET CREMIEUX. LE COMBAT POUR L'EMANCIPATION DES JUIFS DE ROUMANIE DEVANT LE CONGRES DE BERLIN. CORRESPONDANCE INEDITE (1878-1880), Montpellier, Université Paul Valéry, 1987, 264 p. (Sem n°3).

42. MONTPELLIER ET LA MEMOIRE JUIVE, Bulletin historique de la ville de Montpellier, Montpellier, 1987, n°7.

43. «M. Blecher, écrivain juif », Dialogue, Montpellier, Université Paul Valéry, 1988, n°17, pp. 77-97.

44. «Aux sources de l'Etat d'Israël. La Conférence sioniste de Focsani (1882) en Roumanie », in Hommes, idées, journaux. Mélanges en honneur de Pierre Guiral, Paris, Publications de la Sorbonne, 1988, pp. 217-228.

45. LES JUIFS A MONTPELLIER ET DANS LE LANGUEDOC DU MOYEN AGE A NOS JOURS, Montpellier, Université Paul Valéry, 1988, 446 p. (Sem n°4).

46. «Echos dans la correspondance du rabbin Moses Gaster sur ses activités en faveur des Juifs roumains et du mouvement sioniste » (En hébreu), in Mélanges en honneur d'Alexandre Safran (sous la direction de Moshe Hallamish), Université Bar Ilan, Ramat Gan et Daf-Noy Press, Jérusalem, 1990, pp. 93-102.

47. «Les Juifs et la médecine », in La Médecine à Montpellier du XIIIe au XXe siècle (sous la direction de Louis Dulieu), Paris, Ed. Hervas (21/29 cm), 1990, pp. 30-34.

48. «Bernard Lazare et les Juifs de Roumanie », in Europe une et indivisible (ouvrage collectif sous la direction de Jacques Viard), Aix-en-Provence, Université de Provence et Les Amis de Pierre Leroux, 1991, pp. 269-278.

49. «L'Evolution du statut juridique et politique des Juifs en Roumanie (1913-1938) », Paris, Sens, 1991, n°8-9, pp. 303-318.

50. L'EMANCIPATION DES JUIFS DE ROUMANIE (1913-1919). DE L'INEGALITE CIVIQUE AUX DROITS DE MINORITE : L'ORIGINALITE D'UN COMBAT A PARTIR DES GUERRES BALKANIQUES ET JUSQU'A LA CONFERENCE DE PAIX DE PARIS, Montpellier, Université Paul Valéry, 1992, 350 p. (Sem n°5). Préface de Charles-Olivier CARBONNEL. Prix de la Fondation culturelle israélienne (Haifa, 1993).

51. ROUTE DU PATRIMOINE JUIF DU MIDI DE LA FRANCE, Avignon, Comité Départemental du Tourisme de Vaucluse, 1992, (Texte, iconographie, cartes).

52. « L'émancipation des Juifs de Roumanie devant la Conférence de paix de Paris, (1919) », Shvut, Tel Aviv University, 1993, n°16, pp. 257-279.

53. THE ROAD OF JEWISH HERITAGE IN THE SOUTH OF FRANCE, Avignon, Comité Départemental du Tourisme de Vaucluse, 1993.

54. «Les Juifs en Roumanie jusqu'à la seconde guerre mondiale », in Mille ans de cultures ashkénazes, Paris, Ed. Liana Lévy, 1994, pp. 242-252.

55. LE COMBAT INTERNATIONAL POUR L'EMANCIPATION DES JUIFS DE ROUMANIE. DOCUMENTS ET TEMOIGNAGES

(1913-1919), Université de Tel Aviv, Centre Goldstein-Goren, Institut de Recherche de la Diaspora, Tel Aviv, 1994, 317 p.

56. «Les combats de Bernard Lazare, », in Pratiques et Cultures politiques dans la France Contemporaine Hommage à Raymond Huard, Montpellier, Université Paul Valéry, 1995, pp. 409-423.

57. LES JUIFS DU MIDI. UNE HISTOIRE MILLENAIRE, Avignon, Ed. A. Barthélémy, 1995, 351 p., co-auteur avec Danièle Iancu. Mention du Grand Prix historique de Provence (Marseille, 1996).

58. PERMANENCES ET MUTATIONS DANS LA SOCIETE ISRAELIENNE, Montpellier, Université Paul Valéry, 1996, 190 p. (Sem n°6).

59. LES JUIFS EN ROUMANIE (1919-1938). DE L'EMANCIPATION A LA MARGINALISATION, Editions Peeters, Paris-Louvain, collection de la Revue des Etudes juives, 1996, 432 p. Préface de Pierre GUIRAL et postface de Gérard NAHON.

60. THE JEWS IN ROMANIA (1866-1919). FROM EXCLUSION TO EMANCIPATION, New York, East European Monographs, Columbia University Press, 1996, 191 p.

61. EVREII IN ROMANIA (1866-1919). DE LA EXCLUDERE LA EMANCIPARE, Bucarest, Editura Hasefer, 1996, 444

p.

62. «Une lettre inédite du Grand Rabbin Moses Gaster sur les Juifs de Roumanie (1905)» Yod, Paris, n°1-2 nouvelle série, pp. 59-68.

63. « Jules Isaac et Pierre Guiral », in Hommage à Pierre Guiral, historien humaniste et éveillé de recherches, Aix-en-Provence, Institut d'Etudes politiques, pp. 51-60.

64. « JULES ISAAC A AIX-EN-PROVENCE », Edition du numéro spécial de la revue Dans l'Amitié de Jules Isaac, Aix-en-Provence, 1996. Auteur de l'«Avant-propos»(pp. 5-6) et de l'article « Historique de l'Association des amis de Jules Isaac » (pp. 19-24).

65. «Pierre Guiral (1909-1996) et les études juives», Revue des Etudes juives, 1996, t.155 (3-4), pp. 485-491.

66. «Israël: politique de défense et défis de la paix», in Les Armes et la toge. Mélanges offerts à André Martel, Montpellier, Université Paul Valéry, Centre d'Histoire militaire et d'Etudes de Défense nationale, 1997, pp. 591-603.

67. «The Jews of Romania During the Antonescu Regime as Reflected in French Diplomatic Documents», in The Destruction of Romanian and Ukrainian Jews During the Antonescu Era (Randolph L. Braham, editor), The Rosenthal Institute for Holocaust Studies, New York, 1997, pp. 251-267.

68. «Moses Gaster si evreii din România la începutul secolului al XXlea», *Studia et Acta historiae iudaeorum Romaniae*, Bucarest, 1997, t.II, pp.174-186.

69. «La mer des dispersions», in *Actes du 19e Festival international du cinéma méditerranéen*, Montpellier, 1997, pp. 40-47.

70. «Les Juifs de Roumanie pendant la Shoah dans les archives françaises», in *Archives de la Shoah, Actes du Colloque international Rencontre européenne des Centres de recherches sur les archives de la Shoah (24-26 novembre 1996)*, Paris, L'Harmattan, 1998, pp. 264-277.

71. «The Jews of Romania During the Shoah in the French Archives», in *Archives of the Shoah*, L'Harmattan, 1998, pp. 603-616.

72. DE L'AFFAIRE DREYFUS A LA FIN DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE (1894- 1945): LES ENGAGEMENTS DE JULES ISAAC. Aix-en-Provence, Association des Amis de Jules Isaac, 1998, 116 p. (21/29 cm).

73. «La Shoah en Roumanie», *Les Temps Modernes*, mai-juin 1998, n°599, pp. 43-65.

74. EMANCIPAREA EVREILOR DIN ROMANIA (1913-1919, Bucarest, Editura Hasefer, 1998, 415 p.

75. «Alexandre Safran, grand-rabbin de Roumanie», in Hommage à Alexandre Safran (ouvrage collectif sous la direction d'Esther Starobinski), Genève, Université de Genève et Communauté israélite de Genève, 1998, pp. 67-77.

76. LA SHOAH EN ROUMANIE. LES JUIFS SOUS LE REGIME D'ANTONESCU (1940-1944). DOCUMENTS DIPLOMATIQUES FRANCAIS INEDITS, Montpellier, Université Paul Valéry , 1998, 189 p. (Sem n°7).

77. «L'engagement de Paulette Pallarès», in «Clapiers honore une Juste des nations», Clapiers, Service de la communication de la municipalité, 1999, pp. 11-18.

78. «Bernard Lazare et les Juifs de Roumanie», in Bernard Lazare, anarchiste et nationaliste juif (textes réunis par Philippe Oriol), Paris, Champion, 1999, pp. 181-191.

79. LA SHOAH EN ROUMANIE. LES JUIFS SOUS LE REGIME D'ANTONESCU (1940-1944). DOCUMENTS DIPLOMATIQUES

80. «Les Juifs en Roumanie, hier et aujourd'hui», in Chrétiens et Juifs face à l'oecuménisme, Saint-Remy, 2000, pp. 56-67.

81. EVREII DIN ROMANIA (1919-1938). DE LA EMANCIPARE

LA MARGINALIZARE, Bucarest, Editura Hasefer, 2000, 377 p.

82. «L'aspect international du combat pour l'émancipation», in HA-YEHUDIM BE-ROMANIA BE-MEA TECHA-ESRE (LES JUIFS EN ROUMANIE AU XIXe SIECLE) (en hébreu, aussi direction du volume), Diaspora Research Institute, Tel Aviv, 2001, pp.97-128.

83. «Le mouvement sioniste», in HA-YEHUDIM BE-ROMANIA BE-MEA TECHA-ESRE (LES JUIFS EN ROUMANIE AU XIXe SIECLE) (en hébreu), Diaspora Research Institute, Tel Aviv, 2001, pp. 229-252.

84. «Préface» pour "Enquêtes et procès oubliés", in Theodor Wexler et Mihaela Popov, Anchete si procese uitate, 1945-1960, Bucarest, Fundatia W. Filderman, 2001, vol.1, pp. 9-19.

85 «From the Science of Judaism to the New Israeli Historians. Landmarks for a History of Jewish Historiography», Studia Hebraica, Université de Bucarest, 2001, n°1, pp.114-126.

86. «Les Juifs en France: de l'émancipation à l'intégration», in Mouvements religieux et culturels en France de 1800 à 1914 (volume collectif coordonné par C. Amalvi), Paris, SEDES, 2001, pp.92-112.

87. SHOAH IN ROMANIA. EVREII IN TIMPUL REGIMULUI ANTONESCU (1940-1944), Iasi, Editura Polirom, 2001, 206 p.

88. «De la “science du judaïsme aux “nouveaux historiens” israéliens: jalons pour une histoire de l’historiographie juive», in Une passion de l’histoire. Histoire(s), mémoire(s) et Europe. Hommage au professeur Charles- Olivier Carbonell, Toulouse, Privat, 2002, pp. 255-264.

89. TRACER LE CHEMIN. MELANGES OFFERTS AUX PROFESSEURS RENE- SAMUEL SIRAT ET CLAUDE SULTAN, Montpellier, Université Paul Valéry, 2002, 222 p. (Sem n°10).

90. «Situatia evreilor din România reflectată în documentele diplomatice franceze» in Distrugerea evreilor români și ucrainieni în timpul epocii Antonescu (La destruction des Juifs roumains et ukrainiens pendant l’époque d’Antonescu) (sous la direction de Randolph L. Braham), Bucarest, Editura Hasefer, 2002, pp. 360-378.

91. «Die Juden in Rumänien nach dem Zweiten Weltkrieg» («Les Juifs en Roumanie après la Deuxième Guerre mondiale»), Judaica, Zürich, septembre 2002, n°3, pp. 188-201.

92. «L’histoire des Juifs en Provence», in Dictionnaire de la Provence et de la Côte d’Azur (sous la direction de Jean Chélini), Paris, Ed. Larousse et Jacques Marseille, 2002, 21/29 cm, pp. 418-423.

93. «Le cheminement de Jules Isaac: de l’affaire Dreyfus à

l'Enseignement du mépris», in *Chrétiens et Juifs: entre ignorance, hostilité et rapprochement* (sous la direction d'Annette Becker, Danièle Delmaire et Frédéric Gugelot), Lille, Université Charles-de-Gaulle - Lille 3, Travaux et recherches, 2002, pp. 161-177.

94. «Chief Rabbi Meyer Abraham Halevy, Exegete and Historian», *Studia Hebraica*, Université de Bucarest, n°2, 2002, pp. 287-306.

95. «Armand Lunel», in *Jewish Writers of the Twentieth Century* (sous la direction de Sorrel Kerbel), London, Fitzroy Dearborn Publishers, 2002, 21/29 cm, pp. 336-341.

96. «Préface» pour la traduction roumaine du livre «La Tendresse de Dieu»: René-Samuel SIRAT, *Tandretea lui Dumnezeu*, Bucarest, Editura Hasefer, 2003, pp. 7-17.

97. LES MYTHES FONDATEURS DE L'ANTISEMITISME. DE L'ANTIQUITE A NOS JOURS, Toulouse, Editions Privat, 2003, 192 p.

98. «Emancipation and Integration of French Jews before World War I», *Studia Hebraica*, Université de Bucarest, 2003, n°3, pp.281-298.

99. «The Shoah in Romania as Reflected in French Diplomatic Documents» in *The Holocaust and Romania. History and Contemporary Significance*, Bucarest, Editura Semne, 2003, pp. 188-

205.

100. PERMANENCES ET RUPTURES DANS L'HISTOIRE DES JUIFS DE ROUMANIE (XIXe-XXe SIECLES), Montpellier, Univ. Paul Valéry, 2004, 350 p. (Sem n° 11).

101. «Les Juifs en Roumanie entre tradition, haskalah et israélitisme», in Un modèle d'intégration. Juifs et israélites en France et en Europe, XIXe-XXe siècles (sous la direction de P. Cabanel et C. Bordes-Benayoun), Paris, Berg international, 2004, pp.223-241.

102. «Pierre Guiral», «Jules Isaac», Léon Poliakov», in Dictionnaire biographique des historiens français et francophones de Grégoire de Tours à Georges Duby (sous la direction de C. Amalvi), Paris, La Boutique de l'histoire, 2004.

103. LUPTA INTERNATIONALA PENTRU EMANCIPAREA EVREILOR DIN ROMANIA. DOCUMENTE SI MARTURII. Vol. I (1913-1919), Bucarest, Hasefer, 2004, 317 pages.

104. LUPTA INTERNATIONALA PENTRU EMANCIPAREA EVREILOR DIN ROMANIA. DOCUMENTE SI MARTURII. Vol. II (1919-1939), Bucarest, Hasefer, 2004, 395 pages.

105. «Le dialogue judéo-catholique : de Jules Isaac à Jean-Paul II», Theologia biblica, nr. 3, Universitatea Babes-Bolyai, Centrul de studii biblice, Cluj, iunie 2004, p.5-11.

106. «Préface», in Brigitte Claparède-Albernhe, Amos Oz, une écriture de paix, Paris, L'Harmattan, 2005, pp. 7-9.

107. «Marele Rabin Meyer Abraham Halevy (1900-1972). Exeget si istoric», Buletinul Centrului, Muzeului si arhivei istorice a evreilor din România, Bucurest, 2005, pp. 69-84.

108. «MITURILE FONDATOARE ALE ANTISEMITISMULUI. DIN ANTICHITATE PANA IN ZILELE NOASTRE», Bucurest, Hasefer, Colectia Judaica, 2005, 303 p.

109. «The Struggle for the Emancipation of Romanian Jewry and Its International Ramifications», in The History of the Jews in Romania. The Nineteenth Century (editor Carol Iancu), The Goldstein-Goren Diaspora research Center, Tel Aviv University, 2005, p.111- 149.

110. «The Zionist Movement in Nineteenth Century Romania», in The History of the Jews in Romania. The Nineteenth Century (editor Carol Iancu), The Goldstein-Goren Diaspora research Center, Tel Aviv University, 2005, p.259-182.

111. «Chief Rabbi Alexander Safran's Struggle before his Expulsion from Romania», Studia Hebraica, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies, Université de Bucurest, 2005, n°5, p. 324-350.

112. «L'histoire des Juifs de Roumanie et l'ego-histoire», in Carol Iancu, docteur honoris causa de l'Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca, Cluj, Editura Fundatiei pentru studii europene, 2006, p. 41-85 (édition bilingue).

113. «Literature and Music. Comparative portraits of two Jews from Provence : Armand Lunel and Darius Milhaud», Studia Judaica, "Dr. Moshe Carmilly" Institute for Hebrew and Jewish History, Cluj, v. XIV, 2006, p. 263-273.

114. «BLEICROEDER SI CREMIEUX. LUPTA PENTRU EMANCIPAREA EVREILOR DIN ROMANIA LA CONGRESUL DE LA BERLIN (1878-1880). CORESPONDENTA INEDITA (1878-1880), Bucuresti, editura Hasefer, 2006, 382 p.

115. «Les Juifs en Roumanie depuis la Shoah et jusqu'au post-communisme», in Universitate si Cultura, Volume dédié au professeur Andrei Marga à l'occasion de ses 60 ans, Cluj, Presa universitata clujana, 2006, p. 241-272.

116. «Alexandru Safran : A Life of Struggle, a Ray of Light», Studia Hebraica, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies, Université de Bucarest, 2006, n°6, p. 69-79.

117. PERMANENTE SI RUPTURI IN ISTORIA EVREILOR DIN ROMANIA (SECOLELE XIX-XX), Bucarest, Hasefer, 2006, 437 p.

118. LES JUIFS DE ROUMANIE ET LA SOLIDARITE INTERNATIONALE (1919-1939), Montpellier, Université Paul Valéry, 2006, 351 p. (Sem n°12).

119. EVREII DIN ROMANIA (1866-1919). DE LA EXCLUDERE LA EMANCIPARE. Editia a II-a revizuita si adaugita, cu o «BIBLIOGRAFIE CRONOLOGICA A CHESTIUNII EVREIESTI (1861-1919) COMPLETATA PANA IN ANUL 2006», Bucurest, Hasefer, 480 p.

120. «Adolphe-Isaac Crémieux, Gerson von Bleichroeder and the Jewish Politics of “shtadlanut“ in the 19th Century, Studia Judaica, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew and Jewish History, Cluj, v. XV, 2007, p. 67-81.

121. ALEXANDRE SAFRAN. UNE VIE DE COMBAT, UN FAISCEAU DE LUMIERE, Montpellier, Université Paul Valéry, 2007, 318 p. (et 32 p. d'illustrations) (Sem n°13).

122. «Mutatiile religioase si culturale la evreii din România (1848-1919)» in Spiritualitate si cultura europeana. Mélanges offerts au professeur Ladislau Gyémant à l'occasion de sa soixantième anniversaire, (éd. Alina Branda, Ion Cuceu, Claudia Ursutiu), Cluj, Presa Universitara Clujeana, Editura Fundatiei pentru Studii Europene, 2007, 409 p., p.59-75.

123. «The Jews of France and Algeria in the time of the Dreyfus

Affair», in Jewish Life in Diaspora before World War II : Europe and the Mediterranean (Bucuresti, 28-29 mai 2007), Studia Hebraica, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies, Université de Bucarest, 2007, n°7, p. 51-66.

124. «Le grand rabbin Alexandre Safran et le sauvetage des Juifs de Roumanie pendant la Shoah», Revue des Etudes juives, t. 166 (3-4), janvier-juin 2008, pp. 631-665.

125. «Alexandre Safran : his Writings on Kabbalah and his philosophical work», Studia Judaica, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew and Jewish History, Cluj, v. XVI, 2008, p.72-94.

126. «Bacau», «Dorohoi», «Focsani», «Hârlau», «Mihaileni», «Roman», «M. Blecher», «Horia Carp», «Iarie Voronca». Notices pour Jews in Eastern Europe. The YIVO Encyclopedia, Yale University Press, 2008, vol. 1 (21/29 cm, pp. 105-106, 194, 291-292, 418-419, 519-520, 657-658,) et vol 2 (21/29cm, pp. 1167, 1568, 1985-1986).

127. «The Language, Literary Works and Liturgy of the pope’s Jews in Southern France», Studia Hebraica, The Goldstein Goren Center for Hebrew Studies, Université de Bucarest, 2008, n°8, p. 81-95.

128. «Chief Rabbi Alexander Safran and Queen Mother Elena », Studia Hebraica, Université de Bucarest, 2008, n°8, p.333-344.

129. «An Outstanding Example of Solidarity with the Jews Deported to Transnistria: The Case of Reserve Lieutenant Ion Bogza», *Studia Hebraica*, Université de Bucarest, 2008, n°8, p.345- 355.

130. “Préface” au livre d’Adrian Niculescu, *Aux racines de la démocratie en Roumanie. « Pruncul Român »* : premier journal libre roumain - chronique de la Révolution valaque de 1848, Cluj, Clusium, 2008, p. 11-18.

131. ALEXANDRU SAFRAN. O VIATA DE LUPTA, O RAZA DE LUMINA, Bucuresti, editura Hasefer, 2008, 394 p. (si 32 p. de ilustratii).

132. « Solidaritatea cu evreii deportati în Transnistria : comisia de ajutorare, Alexandru Safran, Joint-ul si Crucea Rosie Internationala », *Holocaust. Studii si cercetari*, vol. I, nr. 2, Bucuresti, Institutul National pentru Studiarea Holocaustului din România, ‘Elie Wiesel’,2009, pp. 9-34.

133. «Jules Isaac», «Roumanie», «Mihail Sebastian», «Transnistrie». *Notices parues dans Dictionnaire de la Shoah* (sous la direction de G. Bensoussan, J.-M. Dreyfus, Ed. Husson, J. Kotek), Editions Larousse, 2009, pp. 291-292, 471-473, 483-484 et 544-545.

134. « Moses Maimonides in the Writings of Alexandre Safran », *Studia Judaica*, “Dr. Moshe Carmilly” Institute for Hebrew

and Jewish History, Cluj, v. XVII, 2009, p.118-144.

135. EVREII DIN ROMANIA (1866-1919). DE LA EXCLUDERE LA EMANCIPARE, Editia a III-a revizuita si adaugita, cu o «Bibliografie cronologica a chestiunii evreiesti (1861-1919) completata pana în anul 2008». Troisième édition roumaine, revue et augmentée, avec une Préface d'Andrei Marga et un Avant-Propos d'Aurel Vainer, Bucarest, editura Hasefer, 2009, 502 p.

Carol IANCU

**« ISTORIOGRAFIE, ȘOAH, BIOGRAFIE
ȘI SCRIEREA ISTORIEI EVREILOR DIN ROMANIA »**

Conferință pronunțată în ședința solemnă de remitere a Doctoratului honoris causa, în Aula Magna al Universitatii « Alexandru Ioan Cuza », Iași, 14 octombrie 2010

Stimate Domnule Rector Vasile IȘAN,
Stimate Domnule Decan Florin PLATON,
Dragi Colegi ai Universitatii Alexandru Ioan Cuza,
Domnelor și Domnilor, Onorată Asistență,

Primele mele cuvinte în aceasta ședință solemnă sunt pentru a exprima gratitudinea mea Domnului Decan Alexandru-Florin Platon, colegilor de la Facultatea de Istorie care sunt la originea onoarei ce mi se face astăzi, cât și tuturor membrilor Senatului Universității « Alexandru Ioan Cuza » care au votat în unanimitate propunerea de a mi se acorda titlul Doctor *honoris causa*. Mulțumirile mele se adresează de asemenea Domnului Profesor Vasile Ișan, care conduce acesta importantă instituție universitară, pentru primirea admirabilă care mi-a fost rezervată la Iași, oraș pe care îl cunosc din copilărie, deoarece, născut la Hârlău, veneam adesea aici pentru a asista la spectacolele Teatrului Național și al Teatrului Evreiesc de Stat în limba idiș. Părinții mei au fost aceia care au vrut astfel să mă facă să

descopăr lumea artistică și culturală din capitala Moldovei, și memoriei lor doresc să dedic acest Doctorat *honoris causa*, ei a căror scolaritate a trebuit să se întrerupă la nivelul școlii primare, ambii fiind orfani, bunicul din partea tatei fiind mort de o boală contractată în Primul Război mondial, iar bunicul din partea mamei fiind unul din numeroșii eroi de la Mărășești.

Acest titlu îl dedic de asemenea familiei mele, lui Sarah care se află aici și care va face să cânte violoncelul ei în această frumoasă sală, și lui Daniele și Michaël care au fost în imposibilitatea de a mă acompania.

Domnule Rector, în scrisoarea Dv. din 7 septembrie 2010, anunțându-mi votul favorabil al Senatului din 27 mai al acestui an, mi-ați făcut cunoscut că decizia acordării acestei distincții de către prestigioasa Dv. Universitate a fost luată « ca un semn de recunoaștere a operei mele istorice, consacrată reconstituirii istoriei evreilor din România – care, după proprii Dv. termeni, « a acoperit o mare lacună din trecutul nostru ». În același timp, Dv. ati menționat « rolul important » pe care l-am avut prin cursurile și conferințele mele, în activitatea Centrului de studii iudaice și în apropierea dintre Universitatea Alexandru Ioan Cuza și Universitatea Paul Valéry – Montpellier III.

Aceste aprecieri laudative mă onorează, iată de ce doresc, în conferința mea să consider cu atenție aceste trei aspecte: scrierea istoriei comunității mele de origină, predarea istoriei evreilor în universități, și dezvoltarea necesară a relațiilor între Universitatea din Montpellier și Universitatea Dv. care sărbătorește în prezent aniversarea a o sută cincizeci de ani. Totuși, dat fiind timpul de care dispun, nu mă voi opri decât foarte puțin, la sfârșitul prelegerii mele la

aceste ultime două teme. În schimb, voi face o amplă prezentare a problematicii scrierii istoriei evreilor din România, plecând de la trei parametri care au scandat lucrările mele de cercetare : istoriografia, șoahul și biografia.

I. Considerații despre istoriografia evreiască și istoriografia religioasă în Franța.

Dat fiind formarea mea ca istoric în Israel și în Franța, rog să mi se permită să tratez în prima parte a expunerii mele, câteva aspecte ale istoriografiei evreiești și a istoriografiei religioase franceze.

Istoriografia, care se ocupă de evoluția concepțiilor și operelor istorice, și mai ales istoriografia religioasă, este un subiect care m-a preocupat de la începutul studiilor mele la Universitatea ebraică din Ierusalim, când am audiat cursuri atât de istorie generală cât și de istorie specifică a Israelului din timpurile cele mai vechi și până la epoca contemporană. De la început am perceput istoria « religioasă » care se alimenta de la două izvoare : *Scripturile* ca sursă « divină » a Revelației din Sinai, și mărturiile umane.

Dacă anumite evenimente narate în Biblie au putut fi considerate ca o istorie « sfântă » pentru creștini, ele constituie în același timp, pentru evrei, o parte din istoria lor antică « națională ». Separarea surselor în două mari categorii de origină distinctă, divină și umană, implică studii exegetice și istorice.

Dacă veritabilul fondator al demersului istoric a fost Tucicide, actor și istoric al războiului peloponesiac (431-404 î.e.n.), care a pus în evidență datoria istoricului de a căuta adevărul, primul « istoric teologic » al creștinismului a fost Luca cu a treia *Evangelie*, și *Actele*

Apostolilor care prezintă istoria mântuirii. În secolul al IV-lea, Sfântul Augustin, în *Cetatea lui Dumnezeu*, dezvoltă o teologie a istoriei care leagă istoria lumii Bisericii și a mântuirii. Cetatea terestră, împărțită între creștini și păgâni se îndreaptă spre cetatea ceaștă, prezentă prin Biserică care s-a substituit Israelului și care timp îndelungat s-a considerat ca veritabilul Israel : « *Verus Israel* ».

Istoriografia medievală a fost o istorie scrisă de clerici pentru un public de clerici Eusebiu din Cezarea (mort en 339) este autorul unei *Istории eclesiastice*, în timp ce Flodoard (894-966) a redactat o *Istorie a Bisericii din Reims*. La sfârșitul Evului Mediu, asistăm la apariția unei istorii diferite, a unei lumi în parte secularizată, o istorie politică și națională care este acompaniată de un ne-interes pentru istoria Bisericii. Totuși tradiția unei istorii teologice continuă, *Discursul despre Istoria universală (Discours sur l'Histoire universelle)* de Bossuet (1681), fiind considerat ca un « ultim și superb avatar al Cronicii lui Eusebiu », după istoricul Charles-Olivier Carbonell, autorul unei remarcabile teze intitulată *Histoire et historiens. Une mutation idéologique des historiens français, 1855-1885* [Toulouse, 1976]. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Franța, Biserica catolică pierde poziția sa privilegiată de religie de Stat : alte religii minoritare - protestantismul și iudaismul - accedează la statutul de egalitate cu ea, chiar și în domeniul studiilor istorice.

Secolul al XIX-lea este marele secol al Istoriei, care devine o adevărata “știință”. De acum încolo, în loc de istorie regioasă se utilizează expresia de istorie comparată a religiilor și se proclamă aplicarea unor metode științifice la studiul Bibliei. Istoria eclesiastică este delasată, în timp ce istoria națională cunoaște un veritabil elan. O pleiada de istorici devin făuritorii unei adevărate “renașteri” a istoriei

bazată în special pe ideologia liberală. Iată câteva nume principale : François Guizot (1787-1874), Augustin Thierry (1795-1856), François Mignet (1796-1888), Adolphe Thiers (1797-1877), Jules Michelet (1798-1874), Edgar Quinet (1803-1875), dar de asemenea Ernest Renan (1823-1892) și Hyppolyte Taine (1828-1893). « Pozitivismul » se impune în ultimele două decenii a secolului al XIX-lea, istoricii partizani ai acestui curent bazându-și lucrările lor pe « documente pozitive ». Istoria « evenimentială » sau « istorizantă », de fapt eminamente politică este reprezentată mai ales de Ernest Lavisse (1842-1922) și Charles Seignobos (1854-1942).

În secolul al XIX-lea, istoriografia religioasă este totuși prezentă, unul din principalii săi reprezentanți fiind preotul Jean-Marie Gorini (1803-1859), autor al unei lucrări a cărei titlu ne indică și concepția sa istorică: *Défense de l'Eglise contre les erreurs de MM. Guizot, Augustin et Amédée Thierry, Thiers, Michelet, Ampère, Quinet, Fauriel, Henri Martin*. Un deceniu înainte de celebra *Revue historique* (1876-1939), fondată de Gabriel Monod 1844-1912), apare deja o *Revistă de Chestiuni istorice (Revue des Questions historiques)*, care se caracterizează după profesorul Charles-Olivier Carbonell, printr-un « pozitivism reacționar », fruct al colaborării unor « nobili creștini și arhiviști-paleografi misionari » propunând opere istorice sub « dublul semn al științei și al credinței ».

Tot în acest al XIX-lea secol, în anii 1820, se poate situa începutul istoriografiei evreiești, care se identifică cu scrierile școlii *Wissenschaft des Judentum*, « Știința Iudaismului » « Science du judaïsme » (en hébreu *Hokhmat Israel*). Immanuel Wolf, autorul unui articol-program « Despre conceptul unei Științe a iudaismului » apărut

în *Zeitschrift für die Wissenschaft des Judentums*, organul noii « Societați pentru cultura și știința evreilor », creată în 1819. Aici găsim pentru prima dată în cele trei domenii considerate primordiale de « Știința Iudaismului », *studiul textelor, istoria și filosofia iudaismului*, un veritabil spirit critic, o atitudine științifică care trebuie să ghideze orice cercetare în cunoașterea trecutului. Istoria intelectuală a fost principalul centru de interes al reprezentanților *Wissenschaft-ului*, în special Leopold Zunz (1794-1886), care a fost cel mai mare erudit și care a consacrat o mare parte din opera sa literaturii rabinice și a autorilor ei, celebrii sau necunoscuți.

Heinrich Graetz (1817-1891) trebuie considerat ca veritabilul părinte al istoriografiei evreiești moderne și cel mai important istoric *Wissenschaft-ului*. Monumentala sa *Istorie a evreilor (Geschichte der Juden von den aelten Zeiten bis zur Gegenwart)* (unsprezece volume etalându-se în ordine cronologică de la 1853 la 1876) a fost remarcată atât datorită calității scrierii cât și concepției autorului privind istoria. Graetz considera iudaismul ca un organism politico-religios « a cărui suflet este Torah, și a cărui corp este Țara Sfântă ». El a făcut cunoscut concepția sa privind istoria, în anul 1846, într-un articol-program « *Konstruktion der juedischen Geschichte* » publicat în « Jurnalul pentru interesele religioase ale iudaismului. Cu deosebire de numeroși adepți ai *Wissenschaft-ului*, care vedeau pe evrei numai ca membrii unei comunități religioase (*Religions-Gemeinschaft*), Graetz le considera și ca un popor. (*Volksgemeinschaft*), iar această atitudine națională este prezentă în toată opera sa istorică. Partizan al unui naționalism cultural evreiesc, el a fost un adversar dârz al simbiozei iudeo-germane, și a raspuns cu curaj atacurilor lui von Treitschke, istoric german naționalist și antisemit care denigrase violent ultimul

volum (al nouasprezecelea) al monumentalii *Istoriei a evreilor*, într-un pamflet intitulat: *Ein wort ueber unserer Judentum* (1880).

Al doilea istoric care ocupă un loc considerabil în istoriografia evreiască este Simon Dubnov (1860-1941). El a fost teoreticianul « autonomiei evreiești », susținând că evreii, care trebuie să beneficieze de aceleași drepturi ca și ceilalți cetățeni în țările în care locuiesc, constituie în același timp un *popor* căruia Statul are datoria să-i recunoască și să-i garanteze specificitatea lingvistică, religioasă, culturală. Naționalismul evreiesc a influențat scrierea istoriei evreilor la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar la începutul secolului al XX-lea, asistăm la o veritabilă cotitură istoriografică, la o veritabilă trecere de la « Știința iudaismului » la « Știința poporului evreu ». Accentul este pus de acum înainte pe aspectele sociale și economice, pe structurile economice și instituțiile religioase și culturale, pe aspirațiile naționale și viața cotidiană a oamenilor simplii care se găsesc la baza piramidei sociale, și care au fost un timp îndelungat « uitați de istorie ». Simon Dubnov este acela care incarnează această schimbare radicală, conștient fiind ca *Wissenschaft-ul* nu realizase decât o radiografie intelectuală a iudaismului, în timp ce el însuși reclamă - și își dăduse ca obiectiv - scrierea unei istorii globale a poporului evreu în diaspora. După ce a redactat o *Istorie a evreilor în Rusia și Polonia* (1916-1920), el a publicat o *Istorie mondială a poporului evreu* (scrisă la origine în limba rusă) dar publicată mai întâi în germană *Die Weltgeschichte des juedischen Volkes* (1925-1929) în zece volume, iar mai târziu în ebraica și rusă, traducerea în idiș fiind efectuată abia după moartea sa. Influențat de Ernest Renan și Hippolyte Taine (care subliniaseră importanța «faptelor mici dar semnificative », deși s-a declarat raționalist, el a sfârșit prin a evalua în mod pozitiv religia ca atare, ca o

revelație a spiritului național. În Evul Mediu, susține Simon Dubnov, evreii ca « popor-lume » au devenit « popor european » și au rămas totdeauna « popor european », contribuția lor la civilizația Europei fiind imensă în toate domeniile gândirii, și activității, în știință, literatură, artă, muzică... Iată de ce este just să se recunoască evreilor statutul de « minoritate națională », în plus de emanciparea individuală.

Studiul istoriei evreilor devine consecința naturală a sentimentului identității și, peste tot în Europa, asistăm la sfârșitul secolului al XIX-lea la apariția de societăți și reviste savante. Pentru a nu da decât un singur exemplu, al Franței, printre țările occidentale, vom menționa « Société des Etudes juives » fondată în 1880 și care a editat de atunci și până astăzi, celebra *Revue des Etudes juives*. În România, Societatea istorică « Julius Barasch » a fost creată în 1886, de Jacob Psantir, autor în limba idiș a unei cronici consacrată trecutului evreilor în România (*Korot ha-Yehudim be-Romanya*)[Lemberg 1877], și de alți savanți ca Moses Gaster, Lazăr Șăineanu-Sainéan, și frații Schwarzfeld, lucrările lor fiind publicate într-o revistă specifică *Anuarul pentru Israeliti*.

După Primul Război mondial, asistăm la o cotitură și în istoriografia franceză. În 1929, Lucien Febvre (1878-1956) și Marc Bloch (1886-1944), doi tineri profesori de la Universitatea din Strasbourg, lansează un apel pentru o « nouă istorie », apel urmat de crearea revistei *Annales d'histoire économique et sociale* (devenita mai târziu *Annales. Economie. Sociétés. Civilisations*), unde termenul de « istorie » dispare. Opusă *Revistei istorice (Revue historique)*, partizanii ei preconizează o deschidere spre alte discipline a științelor

umane. Puțin mai târziu, Fernand Braudel (1902-1985) propune o istorie a vastelor spații și de lungă durată unde cantitativul păstrează un loc preponderant. Merită să cităm aici cele doua capodopere ale sale: *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (prima ediție apărută în 1949) și *Civilisation matérielle, économie et capitalisme (XVe – XVIIIe siècle)* (Paris, A. Colin, 1979-1980, 3 t.). Semnalăm că opera sa, cu ocazia centenarului nașterii sale, a constituit tema unui colocviu organizat aici la Iași de Centrul Cultural Francez, de Centrul de Studii Europene al Universității Alexandru Ioan Cuza și a Bibliotecii centrale universitare, colocviu intitulat « *Fernand Braudel, la « nouvelle histoire » et les Annales en Roumanie. Interférences historiographiques franco-roumaines* », iar Actele au fost reunite și publicate anul trecut de profesorii Alexandru-Florin Platon și Toader Nicoară.

O altă generație de istorici legați de Școala *Annales*, printre care Jacques Le Goff, Emmanuel Le Roy Ladurie sau François Furet s-a orientat spre aspectele socio-culturale, sau chiar simbolice, îndepărtate de aspectele economice. Istoria religioasă a fost asociată cu întârziere la această evoluție, printre lucrările principale putându-se cita *Les Rois thaumaturges* de Marc Bloch (1924) și *Luther* de Lucien Febvre (1928).

După cel de-al Doilea Război Mondial, istoria religioasă refuză abordarea confesională, « încercând a îmbrățișa dintr-o singură privire, totalitatea manifestărilor religioase, dominante sau minoritare, deviante sau secularizate » [Claude Langlois et André Vauchez, « L'histoire religieuse » in *L'Histoire et le métier d'historien en France* (sous la direction de F. Bédarrida, Paris, 1995)]. După ce s-a făcut cunoscut prin marea sa operă *La Société aux XIe et XIIe siècles dans*

la région mâconnaise (1952), afirmându-se și revendicându-se de calea trasată de Marc Bloch și de revista *Annales*, Georges Duby interprinde o istorie artistică a Evului Mediu în trei volume, în care religia are un loc privilegiat : *Adolescence de la Chrétienté médiévale (980-1140)*, *L'Europe des cathédrales (1140-1280)*, *Fondements d'un nouvel humanisme (1280-1440)*. În 1973, el publică *Le Dimanche de Bouvines* : nu este vorba de o întoarcecere la « istorie-bătălie », denunțată de *Annales*, ci de istoria unui eveniment, de construcția unui fapt istoric și de interpretarea sa. Legând numele său de noua istorie a mentalităților, Georges Duby coordonează o serie de lucrări colective printre care : *Histoire de la France rurale (1975-1977)*, *Histoire de la France urbaine (1985-1987)*, *Histoire de la vie privée (1991-1992)*, iar în 1991 publică *L'Histoire continue*, veritabilul său testament spiritual.

Istoria religioasă evoluează spre o istorie a practicilor, a reprezentărilor și a sistemelor religioase și culturale, ieșind din ghetoul clericalismului. Câțiva universitari francezi renumiți ca Charles H. Pouthas, André Latreille (1901-1984), Henri Irénée Marrou (1904-1977), Gabriel Le Bras (1891-1970) sau Alphonse Dupront (1905-1990) elaborează lucrări în care fenomenul religios este abordat într-o perspectivă științifică. Philippe Ariès (1914-1984) și Michel Vovelle au introdus și ei, în cercetările lor de istorie a mentalităților, factorii religioși. De asemenea, istoria religioasă s-a îmbogățit de contribuțiile statisticii, apreciate de Jean Delumeau, care a subliniat că istoria religioasă este în prezent înfloritoare în Franța, în ciuda sau din cauza fenomenului de dezcreștinare (J. Delumeau, dir., *L'historien et la foi*, Fayard, 1996), a antropologiei, datorită lui Alphonse Dupront și Michel de Certeau (1925-1986), a lingvisticii și a descoperirilor arheologice.

De acum înainte, așa cum a afirmat Gérard Cholvy, istoric binecunoscut al catolicismului (să amintim : *Géographie religieuse de l'Hérault contemporain*, 1968 și *Religion et société au XIXe siècle : le diocèse de Montpellier*, 1972, apoi, împreună cu Yves-Marie Hilaire, coordonator a trei volume colective : *Histoire religieuse de la France contemporaine* (t.1, 1800-1880, t.2, 1880-1930, t.3, 1930-1988) : « Istoria religioasă nu mai este o istorie ecleziastică. Ea este legată de istoria marilor curente spirituale și intelectuale, ca și de evoluția fenomenelor economice și sociale » [« Réflexions sur l'apport de la sociologie à l'histoire religieuse », *Cahiers d'histoire*, 1970, p. 97-111].

Istoriografia evreiască în secolul al XX-lea a fost marcată de ideologia națională sionistă și de istoricii stabiliți în Palestina care au trait experiența independenței Israelului, printre care Isaac Beer (1880-1981), Yossef Klauzner (1875-1958), Haim Hillel Ben Sasson, Gershom Sholem, Ben Zion Dinur (1884-1973), acesta din urmă fiind autorul, printre altele a două lucrări, remarcabile : *Israel în diaspora* și *Israel în țara sa*. Toți acești istorici au pus accentul și au justificat centralitatea Israelului și atașamentul diasporei evreiești pentru *Țara Israelui* pe tot parcursul istoriei.

Un loc aparte în istoriografia evreiască a secolului al XX-lea revine istoricului american de origine poloneză Salo Baron care, după Heinrich Graetz și Simon Dubnoc, este autorul unei noi istorii mondiale a evreilor intitulată *A Social and Religious History of the Jews*, apărută în trei volume în prima ediție din 1937 și în 14 volume în ediția a doua (1954-1969). El a reabilitat epoca medievală, demonstrând că ea nu a fost numai o lungă cronică de lamentații și

suferințe, și a știut să integreze cu talent istoria evreiască în istoria generală, arătând capacitatea evreilor de a se adapta chiar și în condițiile cele mai dificile. Prevăzută cu un aparat științific excepțional, această vastă frescă, pune accentul pe factorii sociali și religioși (aspecte primordiale exprimate chiar și în titlu) care au determinat evoluția istoriei evreilor în timp și spațiu.

II. Scrierea istoriei evreilor din România

Începând din anul 1970, când am ajuns în Franța, venind din Ierusalim, am putut, în preajma regretatului profesor Pierre Guiral, la Universitatea din Aix-en-Provence, să iau cunoștință cu bogația școlii istoriografice franceze și cu noile orientări privind istoria religioasă a căror aspecte principale le-am evocat mai înainte.

Am păstrat pentru istoria religioasă o atracție deosebită, și în această perspectivă am început prima mea lucrare științifică de anvergură consacrată comunității mele de origină, în cadrul unei teze de doctorat apărută în 1978 la Aix-en-Provence cu titlul *Les Juifs en Roumanie (1866-1919). De l'exclusion à l'émancipation*.

Profesorul Pierre Guiral a fost acela care a ghidat și orientat primele mele cercetări și grație studiilor sale (vreau să citez aici doar câteva : *Histoire biographique*, « L'Expansion de l'Europe » parte dintr-o *Histoire universelle*, în *Encyclopédie de la Pléiade* (1958), *Prévoist-Paradol (1829-1870). Pensée et action d'un libéral sous le Second Empire* (1955), « La Presse de 1848 à 1871 », în *Histoire générale de la presse française* (1969), el fiind coordonatorul acestui impozant volum colectiv), dar și cursurilor și seminariilor sale, am putut achiziționa

metode de investigație istorică proprie Universității franceze. Lui îi datorez această concepție centrală a istoriei, care pune accent pe faptul că omul « l'homme vivant » este acela care trebuie căutat prin cercetarea documentelor, simbolurilor și miturilor trecutului.

Aprofundând subiectul primei mele cercetări universitare, mi-am dat seama că, în cazul micii Români din secolul al XIX-lea, nu era vorba numai de a reconstitui trecutul unei comunități religioase, ci de a sesiza, mai întâi și mai ales, destinul unei minorități etnico-religioase, marcată de un fenomen omniprezent în lumea creștină, care este antisemitismul. A surprinde trăsăturile caracteristice primordiale din complexul relațiilor iudeo-creștine în epoca modernă și în cadrul unei societăți în plină mutație, nu este un lucru ușor. A prezenta aceste raporturi în perspectiva unor tensiuni constante crează în mod obligatoriu o anumită distorsiune a aspectului istoric general. Iată de ce înhămându-mă la această sarcină de înțelegere a unui fenomen universal al civilizației creștine, în țara Carpaților, am considerat necesar să urc cât mai sus posibil în istoria sa. Evreii a căror prezență este constatată încă din Evul Mediu, au cunoscut, la sfârșitul secolului al XVIIIe și la începutul secolului al XIX-lea un important progres demografic, favorizat de o imigrație din Galiția și Rusia. Ei au jucat rolul de intermediari într-o societate agrară, compusă dintr-un număr restrâns de boieri și de o majoritate de țărani. Creșterea rolului economic al evreilor coincide atunci cu trezirea naționalismului românesc, cu ultimele faze ale luptei pentru unificarea statală și obținerea independenței. În pofida făgăduielilor de egalitate civilă și politică a revoluționarilor de la 1848, evreii au continuat să fie ținuți îndepărtați nu numai de viața politică dar și de numeroase aspecte ale vieții civile : privați de dreptul de liberă instalare în mediul rural sau

tolerați cu dificultate, evreii erau excluși din funcțiile publice, catalogați și tratați adesea ca veritabili străini.

Noul regim instaurat în 1866, după abdicarea forțată a principelui Alexandru Ioan Cuza a deschis o eră de excludere oficială a evreilor, prin articolul 7 al noii Constituții, astfel redactat : « Calitatea de român se dobândește, se pastrează și se pierde în conformitate cu regulile enunțate prin legile civile. Numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de român ». 1866 este data de început a perioadei analizate care se termină în 1919, cu semnătura tratatului de la Saint-Germain-en-Laye care crează România Mare. Este vorba de studiul unei jumătăți de secol de istorie a unui Stat tânăr intrat târziu în concertul națiunilor europene, și în același timp a unei societăți marcată de mutații și de o deschidere spre Occident. Abordând situația minorității evreiești prin intermediul sistemului de excludere, am fost conștient de problemele de ordin afectiv – ca sa reiau un termen scump lui Ernest Labrousse (1895-1988) – pe care le ridică tratarea unui asemenea subiect. De aceea, se cuvine de subliniat că spre deosebire de o anumită politică deliberată, manifestările de ostilitate față de evrei sunt circumscrise cronologic unor momente de tensiuni și crize. Ele nu pot pune în cauză îndelungata tradiție de toleranță a poporului român.

În această lucrare am putut pune în lumină evoluția minorității evreiești și a luptei sale pentru o completă integrare în societatea românească, care s-a concretizat cu emanciparea proclamată la Conferința de pace de la Paris din 1919. În prezentarea acestei evoluții, am constatat progresele naționalismului evreiesc, aspect asupra căruia au insistat în cărțile lor, istoricii Heinrich Graetz și Simon Dubnov, coordonata națională fiind caracteristica principală a

evreilor din Europa de Est, în condițiile ne-emancipării lor. Astfel, am putut pune în relief importanța Conferinței din Focșani (1882), considerată ca primul congres sionist din istorie, cincisprezece ani înaintea Congesului din Basel (1897), inițiat de Theodor Herzl.

Aceasta lucrare științifică pionieră a fost tradusă în limba română în trei ediții succesive, în 1996, 2006 și 2009. Recitind-o, am astăzi convingerea ca ea s-a înscris de fapt, de la început într-un vast proiect științific pe care l-am conceput și modelat ținând cont de logica intrinsecă a raportului sincronie-diacronie, evenimential-interpretare, al cărui obiectiv era de a face cunoscut, într-o perspectivă europeană, destinul evreilor în spațiul românesc. Toate volumele de sinteză, dar și de documente, pe care le-am consacrat apoi trecutului evreilor din România – *Emanciparea evreilor din România (1913-1919)*, *Evreii din România (1919-1938)*. *De la emancipare la marginalizare, Shoah în România. Evreii în timpul regimului Antonescu (1949-1944)*, *Lupta internațională pentru emanciparea evreilor din România. Documente și mărturii, vol. I (1913-1919), vol. II (1919-1939)*, *Bleichroeder și Crémieux, Evreii din Hârlau. Istoria unei comunități* (sub tipar) – își au originea în această primă lucrare.

Câteva observații prealabile sunt necesare pentru a explica vastul șantier al istoriei evreilor în perioada interbelică, înainte de a examina perioada Shoahului și biografia în istorie.

Pentru a sesiza mutațiile iudaicității române după 1919, am analizat mai întâi schimbările produse în România Mare, condiția evreilor fiind consecința atât a factorilor interni, intrinseci, proprii evoluției comunităților evreiești, cât și a factorilor extrinseci, externi, legați de societatea majoritară înconjurătoare, și a politicii diferitelor

guverne. Evreii din România reunificată după Primul Război mondial, constituie o minoritate etnico-religioasă complexă, marcată prin eterogeneitatea sa. În evantaiul relativ vast al profesiunilor, mergând de la agricultură la industrie, am constatat o concentrare importantă în domeniul meseriilor și a comerțului. Eterogeneitatea a putut fi observată în gradul de religiozitate, dar și în uzajul limbilor vorbite, un alt vector esențial al identității culturale.

Ținând cont de concepțiile lui Alphonse Dupront, care a definit antropologia religioasă ca fiind « cunoașterea sau știința omului religios », am insistat asupra diferențelor dintre evreii ortodocși, tradiționaliști, neologi sau liberali, cu datinile și practicile specifice, în deosebi în Transilvania. Spre deosebire de comunitățile sefarde din Valahia și Dobrogea, puțin numeroase (însușind mai puțin de 10.000 suflete), bine integrate, iudeo-spaniola fiind în constant recul, masele evreiești așkenaze din Moldova au conservat într-o mare măsură limba idiș. Ei au găsit grație vehiculului lingvistic, afinități cu evreii din Basarabia și Maramureș, două provincii vecine. În schimb evreii din Bucovina, de limba germană, și evreii din Transilvania, de limbă maghiară (și în parte germană) au fost mai izolați în România Mare.

Eterogeneitatea s-a manifestat și în evoluția demografică și, luând în considerație lucrările lui Pierre Chaunu, Roberto Bacchi sau Philippe Ariès, acest din urmă istoric afirmând că « fiecare civilizație are formula sa demografică, ca și maniera sa de a fi, de a trăi și de a muri », am constatat la evreii foarte ortodocși din Maramureș, cu un slab nivel economic, un sold demografic pozitiv, de două superior celui al evreilor din Moldova sau din Transilvania istorică. Cei 750.000 evrei din România Mare au constituit din punct de vedere demografic,

a treia comunitate în Europa și a patra din lume. Totuși, cele două decenii din perioada interbelică nu au permis nașterea unui iudaism românesc unitar : evreii români așkenazi și sefarzi, evrei « ruși », evreii « germani » și evreii « maghiari » din provinciile istorice ale României, au păstrat într-o foarte mare parte universul lor lingvistic, cultural, religios.

Principalul element de unitate între diferitele componente geografice ale iudaicității române, depinzând de societatea majoritară, în afara universului religios propriu, a fost condiția juridică și politică impusă de o anumită « gouvernance ». Față de această situație și de provocările și acțiunile mișcărilor extremiste xenofobe și rasiste, principalul element de unitate a fost ideea națională evreiască, sionismul, și evreii au reacționat printr-o multiplicare a asociațiilor, organizațiilor, gazetelor și periodicelor sioniste, acestea din urmă aparând atât în românește cât și în idiș, ebraică, maghiară, germană, sau rusă.

III. Conceptul de Șoah și Șoahul în România

Un alt teritoriu important al muncii mele de istoric îl constituie studiul Șoahului, care ramâne un subiect major în istoriografia evreiască contemporană, cu noi posibilități de investigație după 1989, în țările fostului bloc comunist. Trebuie mai întâi să motivez întrebuintarea termenului « Șoah », menționat în titlurile a două din cărțile mele : *Shoah în România. Evreii sub regimul lui Antonescu (1940-1944)*. *Documente diplomatice franceze inedite și Alexandru Safran și Șoahul neterminat în România. Culegere de documente (1940-1944)*.

Acest cuvânt ebraic care se regăsește în Biblie cu sensul original de « catastrofă » sau « distrugere », desemnează masacrul sistematic la care au fost supuși evreii europeni, de către regimul nazist și colaboratorii săi în diferitele țări din Europa. Eu prefer folosirea acestui termen, în uz curent în Israel, unde Parlamentul a instaurat o « Zi a Șoahului și a Curajului » (*Yom ha-Shoah ve-ha-Gvoura*), și în Franța, unde el s-a răspândit datorită filmului « Shoah » de Claude Lanzmann. Eu îl prefer celui de « Holocaust » care s-a impus în media americană încă din anii șaizeci ai secolului al XX-lea, și care s-a înrădăcinat și în România, pentru a defini același fenomen. Intra-adevăr definițiile date de dicționare expresiei « Holocaust » nu convin deloc: « sacrificiu prin care se arde întreaga victimă », « sacrificiu sângeros executat într-un scop religios ».

Eu pledez pentru folosirea cuvântului *Șoah*, care nu se pretează la nicio confuzie, este singurul cuvânt care desemnează unicitatea fenomenului de nimicire totală care a fost cât pe ce să facă să dispară poporul evreu din Europa. În România a avut loc un *șoah neterminat* care a fost un *șoah fără camere de gazare*. Iată de ce am menținut termenul de Șoah în traducerea românească a cărții mele consacrată condiției evreilor români în timpul celui de-al Doilea Război mondial prin prisma documentelor inedite de la Quai d'Orsay, apărută în franceză la Montpellier în 1998 (I-a ediție) și în 2000 (a 2-a ediție) : *La Shoah en Roumanie...*, apoi la Iași, în 2001 : *Shoah în România. Evreii în timpul regimului Antonescu (1940-1944). Documente diplomatice franceze inedite* (Polirom, 206 p.). Această lucrare constituie un inventar semnificativ al politicii antisemite a regimului lui Antonescu, întocmit de reprezentanții Franței în post în România, și care permite să măsurăm amploarea calvarului evreilor din această

țară. Din acest punct de vedere, documentația inedită din arhiva ministerului francez al Afacerilor externe, conține câteva piese de o importanță excepțională. Într-adevăr, diplomații francezi în rapoartele trimise guvernului francez, folosesc expresii ne-echivoce pentru a sublinia nu numai amploarea colaborării germano-române, dar și mai ales responsabilitatea deosebită a autorităților române (jandarmerie și armata aplicand ordinele lui Antonescu) în acțiunile de deportare și masacrare : « epurarea radicală a elementului evreiesc [în Bessarabia] (scrisoare a lui Gabriel Richard, consulul Franței la Galați, din 12 august 1941 : Doc. n°66) ; « proiect pregătit de guvernul român de o vreme, abil încurajat de germani și care vizează exterminarea izraeliților din aceste regiuni [Basarabia și Bucovina] (telegrama a ambasadorului Jacques Truelle din 28 octombrie 1941 : Doc. n°79) ;

« Ne aflăm în prezența unui plan sistematic de exterminare pus la cale deja de câțva timp » (scrisoare a ambasadorului Jacques Truelle din 10 noiembrie 1941 : Doc. n°80).

După cum putem constata, guvernul de la Vichy era la curent cu soarta hărăzită evreilor din provinciile răsăritene ale României, încă din vara lui 1941, din momentul când masacrele au început să fie practicate pe scara largă ! În același timp scrisorile lui Jacques Truelle pun în valoare intervențiile mai multor personalități politice (printre care Iuliu Maniu, șeful Partidului Național-Țărănesc) pe lângă Antonescu pentru a protesta împotriva masacrării evreilor din Moldova (Doc. Nr. 65, scrisoare a lui J. Truelle din 11 august 1941 și doc. Nr. 68, fragment dintr-o scrisoare a lui Iuliu Maniu către Antonescu, din 15 august 1941). O delegație de Români din Bucovina a făcut un demers similar pe lângă Patriarhia României și ambasadorul

Germaniei la București. Toate acestea dovedesc că în România exista o opoziție față de politica nefastă de « purificare etnică » dusă de dictatorul Antonescu. Evreii au știut să-și găsească grație acțiunii conducătorilor lor de elită, printre alții, în special Wilhelm Filderman și Alexandru Safran, mijloacele de sprijin necesare care au permis în cele din urmă stoparea genocidului și supraviețuirea a aproape jumătate din comunitatea lor. Este ceea ce reiese și din bogata documentație reunită în volumul *Alexandru Șafranșsi Șoahul neterminat în România. Culegere de documente (1940-1944)* asupra căruia voi reveni mai târziu.

IV. Biografia istorică și biografia consacrată lui Alexandru Șafran

Fustel de Coulanges (1830-1889), care s-a făcut cunoscut prin celebra sa carte *La Cité antique* (« Cetatea antică »)(1864), și a ocupat prima catedră de istorie medievală de la Sorbona, a remarcat că « Istoria este știința societăților umane », observând că există riscul de a reduce până la exces locul individului în istorie. Se poate constata că în preocupările istoricilor legați de Școala franceză a *Analelor*, există o eclipsă a biografiei istorice în pofida câtorva excepții. Acest lucru se datorează faptului că *Analele* au devalorizat studiul marilor personalități, împreună cu istoria evenimentială, politică, diplomatică, sau cea a războaielor. Georges Duby a distrus acest tabu al *Analelor*, publicând în 1984 biografia unei personalități *Guillaume le Maréchal* (Fayard) : prin destinul ei, ne este dezvăluit un tablou impresionant al

funcționării societății medievale a ordinului cavalerilor, carte servită de un condei admirabil, scrisă cu sensibilitate și eleganță. Doisprezece ani mai târziu, în 1996, în introducerea cărții *Saint Louis*, Jacques le Goff scrie:

« Astăzi istoria împreună cu științele sociale, cunoaște o perioadă de intensă revizie critică a certitudinilor, în mijlocul crizei transformărilor generale a societăților occidentale, biografia mi se pare în parte liberată de blocajele în care probleme false o mențineau. Ea poate deveni chiar un loc de observație privilegiat pentru a medita în mod util asupra convențiilor și ambițiilor meseriei de istoric, asupra limitelor cunoștințelor sale, asupra redefinițiilor de care el are nevoie » [Jacques Le Goff, *Saint Louis*, Paris, Gallimard, 1996]. Intr-adevăr înainte de recenta revenire în grație, biografia a fost mult timp delăsată, uneori chiar disprețuită de anumiți istorici de profesie.

Prin biografie, se înțelege în general o povestire, o relatare a unei vieți care, dintr-un motiv sau altul, a fost excepțională, din mai multe puncte de vedere. O biografie nu este însă numai relatarea a unei vieți adică a câtorva date importante între naștere și deces, ea este și prezentarea unei epoci, a unei societăți. O biografie nu se scrie la comandă, « constrâns și forțat ». Este nevoie de o anumită atracție pentru subiect, de o motivație specială. A scrie o carte despre Alexandru Șafran, a însemnat pentru mine a îndeplini o datorie de recunoștință față de un savant care ne-a transmis mesajul vieții sale cu fermitate și blândețe : a urma calea eticii, a respecta pe Celălalt, păstrând în același timp independența sa, identitatea sa, tradițiile și credințele sale. O datorie de recunoștință față de acest om plin de o credință profundă, pe care au vrut să-l ponegrească reprezentanții unui regim totalitar, care l-au alungat din postul său și din patria sa și

l-au împiedicat să se întoarcă în ea chiar și după 1989 (el a putut să revină numai în 1995, după moartea celui care preluase postul său de șef rabin).

Viața publică a unei personalități religioase sau politice, nu constituie decât o parte a itinerarului său. Iar pentru rest intervine munca biografului care trebuie să rămână imparțial. Fiecare individ est un om aparte, cu urcușuri și coborâșuri, cu victorii și înfrângeri, cu circumstanțe favorabile și nefavorabile. Biografu! pătrunde cât mai adânc posibil în viața personajului studiat prin munca sa de cercetare, prin interviuri, anchete, lecturi, el trebuind să țină cont de faptele autentice, având o singură pasiune, cea a adevărului.

În cartea pe care am consacrat-o fostului șef rabin al României și mare rabin al Genevei, intitulată « *Alexandru Șafran. O viața de luptă, o rază de lumină* », am considerat biografia ca un subiect globalizant. Cu alte cuvinte, am prezentat viața și opera acestei personalități inserate în contextul general al evoluției politice a Europei, și a mutațiilor geo-politice ale societății românești în perioada dintre cele două războaie mondiale și după cel de-al Doilea Război mondial, când, după instaurarea regimului de dictatură comunistă, el a fost constrâns să părăsească țara sa. Astfel, am subliniat că în anii de studii petrecuți la Viena, tânărul Șafran a fost marcat de manifestările de antisemitism din ce în ce mai numeroase, după urcarea la putere a lui Hitler, în special la Universitate unde au fost perpetrate acte de violență. El a fost activ în cadrul "Asociației studenților evrei" din capitala austriacă, a frecventat cercurile sioniste și a pronunțat discursuri la mormântul lui Theodor Herzl. El a continuat angajamentul său sionist după întoarcerea sa în România,

în cadrul partidului sionist religios *Mizrahi* și a participat la congresele sioniste mondiale, al XX-lea și al XXI-lea de la Zurich (1937) și de la Geneva (1939), înainte de alegerea sa ca șef rabin (1940).

Biografia istorică prezintă o muncă de cercetare în care arhivele sunt un instrument de bază, iar istoricul este supus unei constrângeri majore, cea a documentației care dictează limitele anchetei sale. Iată de ce m-am investit într-o muncă de cercetare asiduă în arhivele din România și din străinătate, cât și în diferite biblioteci, care mi-a permis să reunesc un important corpus documentar, și numeroase articole din presa epocii, în română, engleză, germană, ebraică și franceză. În ciuda dispariției deplorabile a tot ceea ce reprezenta fondul de arhivă cuprinzând corespondența lui Alexandru Safran în perioada funcției ocupate de șef rabin al României, am fost în măsură de a descoperi un ansamblu de documente excepționale prin amploarea, bogăția, diversitatea și originalitatea lor.

Despre o personalitate contemporană, în afara de dese convorbiri cu ea (și noi am putut realiza numeroase ore de înregistrări pe banda de magnetofon), informații utile și necesare se pot găsi grație martorilor vieții sale. Privind pe Alexandru Safran, am putut aduna mai multe zeci de mărturii dintre care 35 au făcut obiectul unei reproduceri integrale, provenind de la personalități ilustre sau mai puțin cunoscute (avocați, militanți sioniști, profesori, ziariști, oameni politici, ingineri, istorici, scriitori, un ofițer și regele Mihai I). Mărturiile caracterizează de fapt epoca noastră și noi aparținem « erei martorului » pentru a utiliza expresia lui Annette Wieviorka (*L'Ere du témoin*, Hachette, 1998) care a constatat că mărturiile supraviețuitorilor lagărelor de naziste au făcut irupție în spațiul

public. Ea a atras atenția privind teama martorului de a fi transformat în document și dificultatea pentru istoric de a îngloba o experiență individuală într-o istorie colectivă. Sensibil la această argumentare, am folosit cu atenție metodele istoriei orale, iar rezultatul a fost publicarea simultană anul acesta în franceză și în română a volumului intitulat « *Alexandre Safran et la Shoah inachevée en Roumanie. Recueil de documents (1940-1944)* » care completează biografia apărută la Montpellier în 2007 și la București în 2008. Domnul Rector Andrei Marga, , a salutat acest volum (în Prefața sa), « pentru tripla sa importanță : ca reconstituire a unui fragment din istoria evreilor din țara noastră, ca întregire a monografiei consacrate lui Alexandru Safran și ca lămurire a noi laturi ale vieții și acțiunii de neobișnuită anvergură a unei personalități de referință a istoriei României ».

Între biografia hagiografică a Evului Mediu și biografia istorică de la începutul secolului al XXI-lea, există desigur mari diferențe de abordare a subiectului, de metode și de scriere. Totuși, este vorba întotdeauna de o istorie narativă, asociată unei largi expuneri. În munca mea, am ținut cont de avertismentul lui Jean-Claude Passeron apropo de « utopia biografică », privind « relatarea biografică în stare brută, visând de exhaustivitate » (« le récit biographique à l'état brut, rêvant d'exhaustivité »). Fiind conștient că relatarea vieții lui Alexandru Șafran nu putea fi exhaustivă, m-am forțat să nu eludez nici unul din aspectele sale majore.

Abordând biografia pe care profesorul Nick Salvatore de la Universitatea Cornell din Statele Unite, a consacrat-o lui Eugene Debs, [Nick Salvatore, *Eugene V. Debs, Citizen and Socialist*, University of Illinois Press, Urbana, 1982], Antoine Coppolani

subliniază că autorul citează exemplul accentelor biblice pe care le-a dat în vileag în anumite discursuri ale lui Debs, care era opus totuși oricărei forme de religie. Este vorba aici de o remarcă din care el a făcut una din problematicile centrale ale biografiei sale, pentru a demonstra că Debs datora mai puțin lui Marx, Engels sau Lenin, decât lui Jefferson, Lincoln sau încă democrației americane [A. Coppolani, « La Biographie historique : Un empire sur lequel le soleil ne se couche jamais », in *La Biographie en histoire. Jeux et enjeux d'écriture* (dir. A. Coppolani et F. Rousseau) [Paris, 2007].

Dacă se ia în considerație discursurile pronunțate de Alexandru Șafran în timpul războiului, dintre care cele mai importante sunt reproduse integral în *Alexandru Șafran și la Șoahul neterminat în România*, suntem impresionați de numărul și bogăția citatelor din Biblie, Talmud și vasta literatură rabinică. Originalitatea acestor discursuri în principiu de orientare religioasă consistă în faptul că ele conțineau un puternic mesaj spiritual dar, și mai ales politic, în contextul epocii. Aceste discursuri emoționante, au insuflat curaj comunității evreilor și au avut rezultate concrete (în special în opera de ajutorare a deportaților evrei în Transnistria) Aceste texte au o valoare istorică excepțională, ele fiind printre puținele texte de discursuri pronunțate de lideri evrei care s-au pastrat din perioada Europei naziste,

Giovanni Levi regretă că destinele individuale se înrădăcinează adesea într-un context specific fără însă a acționa asupra lui, fără a-l modifica [Giovanni Levi, « Les usages de la biographie », *Annales ESC*, novembre-décembre 1989, n°6]. În biografia pe care i-am consacrat-o, m-am străduit să pun în lumină activitățile lui Alexandru Șafran, în situații cataclismice ale celui de-al Doilea Război Mondial, când el și-a

asumat toate riscurile pentru a influența contextul politic, neputându-se baza decât pe prestigiul credinței, care îi lasa o anumită margine de manevră, și pe puterea sa de convingere.

Am subliniat continuitatea demersurilor (*chtadlanout*), întreprise de șeful rabin, fără odihnă și cu tenacitate, pentru a interveni pe lângă diferite personalități politice românești, parlamentari, miniștrii, regina mamă Elena și chiar Antonescu, sau demnitari religioși: pe lângă patriarhul Nicodim, mitropolitul Tit Simedrea, episcopul Cizar, nunțiul apostolic Andrea Cassulo cu care el avea o relație privilegiată și cu mitropolitul Bălan.

Prin intermediul acestor ultimi doi prelați, el a putut interveni pentru ca dictatorul Antonescu să renunțe în toamna anului 1942 la decizia criminală pe care el însuși o luase, sub presiunea Germaniei naziste, de a deporta în lagărele morții din Polonia evreii care rămăseseră în viață în Transilvania de Sud și în Regat.

Toate acestea demonstrează acțiunea sa în « rezistența politică » care s-a concretizat de asemenea prin opoziția sa proiectelor legislative discriminatorii în Senat, atât timp cât această instituție a funcționat până în vara lui 1940. De asemenea, denunțarea sa publică a politicii Germaniei naziste, aliata României, și discursurile sale publice pentru victoria Angliei. În cartea mea am pus în relief « rezistența spirituală », investirea sa în dezvoltarea unui ansamblu de instituții educative (instalate în localurile comunitare și chiar în sinagogi) pentru a primii elevii, studenții și profesorii evrei excluși din școli și universități, în organizarea unui învățământ al iudaismului și în special al limbii ebraice, cicluri de conferințe în sinagogi, școli, și diverse asociații.

Desigur Șafran nu era singur în lupta pentru supraviețuire, și am insistat asupra rolului lui Wilhelm Filderman, președintele Federației Comunităților evreiești din România înainte de dizolvarea și înlocuirea ei cu *Centrala Evreilor din România*, instituție colaborționistă impusă de guvernul lui Antonescu la cererea reprezentanților Reich-ului nazist. În lupta lor pentru supraviețuire, șef rabinul Alexandru Șafran era purtătorul unui mesaj moral puternic, în timp ce Wilhelm Filderman se baza pe o argumentație juridică și politică elaborată. De altfel, interlocutorii unuia sau altuia nu erau cu adevărat sensibili la aceleași argumente.

În biografia consacrată lui Alexandru Șafran și în volumul de documente corespondant, am insistat asupra faptului că este necesar să fie nuanțată argumentația, astfel încât să nu se mărească rolul lui Filderman, nici să se micșoreze rolul tânărului Șafran. De fapt conjugarea discursurilor și acțiunilor acestor doi lideri evrei s-a dovedit determinantă și ne oferă cheia pentru a înțelege destinul particular al comunității evreiești române în timpul celui de-al Doilea Război mondial, pentru a înțelege *Șoahul neterminat în România*.

În prezentarea vieții unei persoane, un aspect particular este constituit de ceea ce se numește în franceză « le charisme », acest ansamblu de virtuți care fac dintr-o persoană o excepție, care îi permit să aibă un ascendent asupra altora. Numeroase sunt mărturiile care amintesc « carisma » lui Alexandru Șafran, cel mai impresionant aparținând lui Reuven Feurstein, eminent profesor și psiholog israelian care l-a cunoscut bine în anii războiului :

« Aceasta era marea calitate a rabinului Șafran : el știa să păstreze în fața sa scopul, în momentul în care chiar nevoile elementare nu erau satisfăcute. Se intuia mâna care ghida acțiunile

sale, în timpul în care România avea atâtea griji. Extrem de semnificativă este discreția absolută cu care șef rabinul Șafran a condus acțiunea sa în favoarea comunității evreiești, pentru a salva ființele omenești. Prestigiul său inspira respect. Era un om care stălucea. Nu era cineva căruia i-ai fi putut spune orice. Simțeați ca erați în fața cuiva extraordinar: cunoștințele sale, stilul său, modestia sa pe de-o parte, fermitatea sa de cealaltă parte. Nu era un om căruia i-ați fi putut rezista, datorită farmecului său, personalității sale. Era un om din care emanau valori... O asociație fantastică de raționament logic și de gândire filosofică, susținută prin tot ceea ce exista mai frumos în *Hasidutși Kabala* ».

Citând istoricul Marc Bloch care a avut dreptate să spună că « oamenii sunt mai mult fii timpului lor decât al părinților lor », Jacques Le Goff a adăugat și precizat apropo de Saint-Louis : « timpului lor și timpului parinților lor » Noi putem face aceeași constatare privind pe Alexandru Safran care a fost format de către părintele său, devenind « secretarul » său la vârsta de 11 ani, scriind pentru el, într-o frumoasă scriere ebraică, celebrele sale *responsa* rabinice. Acești ani de formație petrecuți în preajma părintelui său au fost aceia care i-au permis lui Alexandru Șafran, după ce s-a instalat la Geneva, într-un context geo-politic, radical diferit, să-și dea întreaga sa măsură ca teolog și filosof de anverguă.

În Elveția, el nu a rămas închis într-un turn de fildeș, om al condeiului el s-a revelat de asemenea ca un om de acțiune, denunțând antisemitismul, apărând cauza Israelului și jucând un rol de prim plan în apropierea iudeo-creștină. Referitor la acest subiect, convine de subliniat că după ce a participat la Conferința de la Seelisberg (august 1947), el s-a făcut cunoscut prin convorbirile sale cu cardinalul

Augustin Béa privind declarația relativă la evrei, care se pregătea la Roma și care mai târziu a fost cunoscută sub numele de *Nostra Aetate* (1965). De asemenea, și poate mai ales, trebuie de amintit întâlnirea sa cu Papa Ioan Paul al II-lea la Vatican (31 octombrie 1985), o vizită care a avut un rezultat excepțional: vizita la 13 aprilie 1986 pentru prima dată a unui papă, bunul papa Ioan Paul al II-lea, la sinagoga din Roma. Câțiva ani mai târziu, în 1993, același papă va fi la originea stabilirii de relații diplomatice normale cu Statul Israel.

În sfârșit să relevăm participările lui Alexandru Șafran la « Întâlnirile internaționale de la Geneva » (1949-1975), în cadrul cărora a adus o contribuție remarcabilă la dezbaterile de idei privind lumea contemporană și evoluția cunoștințelor. Am reprodus toate intervențiile sale într-o Anexă la volumul de biografie.

Suntem conștienți de faptul că influențat de admirația față de personalitatea studiată, biograful poate deveni prizonier al unui anumit subiectivism, dat eu cred că trebuie depășită opoziția subiectivism-obiectivism. Pentru mine, scrierea acestei biografii a fost o datorie a memoriei față de un înțelept, care a fost în anii de “noapte și ceață”, o “rază de lumină”. Profesorul Alexandru-Florin Platon care a consacrat acestei biografii o recenzie în revista *Contrafort* din Chișinău, a putut nota în concluzie: « Scrisă cu pasiune, foarte densă... bogat ilustrată și înzestrată cu câteva anexe foarte utile pentru sesizarea anvergurii intelectuale a personajului central, biografia lui Alexandru Șafran, semnată de profesorul Iancu, reprezintă, din toate punctele de vedere, o restituție exemplară. Apropiat de „eroul” său (aș fi fost tentat să scriu: „prea apropiat”, dacă nu aș fi știut cât de legat a fost Carol Iancu de Alexandru Șafran), autorul a intuit foarte bine particularitatea esențială a vieții celui pe care ni l-a redat în carte (o

trăsătură care este și a sa, proprie): datoria inflexibilă de a-și sluji și apăra confracții prin forța cuvântului scris și rostit. În toate circumstanțele».

Din aceste rânduri scrise de colegul nostru Florin Platon, eu rețin mai întâi și mai ales cuvântul pasiune. Da, el are dreptate, cu pasiune am redactat această biografie și cu pasiune am elaborat ansamblul cărților mele consacrate evreilor din România, dintre care ultima care trebuie să apară în curând, și care privește în același timp « micro-istoria » și istoria mentalităților : *Evreii din Hârlău. Istoria unei comunități*, o carte pentru care voi pastra un atașament special, fiind născut și crescut la Hârlău. Și în scrierea acestei cărți am fost fără îndoială influențat de necesitatea de a valoriza o istorie delăsată (în cazul acesta încă nici odata abordată) care este și o istorie a celui care este considerat diferit, care este Celălalt. Istoricul italian Carlo Ginzburg, evreu născut într-o țară catolică, profesor de prim rang într-o universitate americană a subliniat dificultatea specialistului trecutului de a avea un punct de vedere senin în istorie : « Faptul că toată lumea are o țară, nu înseamnă că totul este egal, ci că suntem cu toții “dépaysés” (dezrădăcinați, smulși din locul de baștina) în raporturile noastre față de ceva sau de cineva » (C. Ginzburg, *A distance. Neuf essais sur le point de vue en histoire*, Paris, Gallimard, 2001). Departe de a fi incompatibile, credința și istoria pot și trebuie să se îmbogațească. A valoriza o istorie delăsată nu înseamnă în mod obligatoriu a nu fi obiectiv, dar noi știm că obiectivitatea absolută nu există în istorie. Iată de ce scrierea istoriei evreilor din Hârlău ca și scrierea istoriei evreilor din România, respectând rigoarea științifică necesară, a fost pusă de către mine sub semnul sincerității și a pasiunii.

V. Învățământul istoriei evreilor

Stimate Domnule Rector, stimate domnule Decan, dragi colegi, Doamnelor și Domnilor, doresc acum să vă fac parte de câteva reflecții relative la învățământul istoriei evreilor.

Dacă studiile ebraice clasice au fost prezente în universitățile din Occident încă din Evul Mediu, trebuie subliniat că adesea acest învățământ a fost considerat ca o știință auxiliară a teologiei creștine !

De fapt, istoria post-biblică a evreilor, istoria diasporei evreiești nu și-a găsit loc în liumea universitară decât în secolul al XX-lea. În afara Universității ebraice din Ierusalim fondată în 1925, prima catedra de istorie a evreilor a fost creată numai în 1930 la Universitatea Columbia din Statele Unite și a reprezentat mult timp o excepție.

Numai după tragedia Șoahului, în noul climat de deschidere și de progres al dialogului iudeo-creștin, asistam, începând din anii 1960, la introducerea graduală în universități din majoritatea țărilor Vechiului Continent, cu excepția blocului comunist, a catedrelor de istorie a evreilor. În această perioadă postbelică, s-a produs de fapt adevărata cotitură în relația dintre creștinism și iudaism, grație unor teologi și istorici, printre cei mai celebri în Franța fiind Henri de Lubac și Jules Isaac, iar în Germania Karl Rahner și Joseph Ratzinger. O nouă generație de teologi creștini au pus în evidență ascedența iudeo-creștină a identității culturale a Europei, dar, și mai ales, au insistat

asupra necesității de a dispensa în universități un învățământ de calitate al istoriei poporului evreu.

În România, după 1989, Universitatea Babeș-Bolyai a fost prima unde s-a deschis un « Institut de ebraică și istorie evreiască », purtând numele fondatorului, rabinul neolog Dr. Moshe Carmilly Weinberger care ne-a părăsit anul acesta la vârsta de 102 ani. Aici la Iași, din anul 1996 a fost lansată revista *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*, rezultat al inițiativei mai multor cercetători ai Institutului de Istorie « A.D. Xenopol » și al Institutului de Arheologie din cadrul Secției Iași a Academiei Române. De asemenea Facultatea de Istorie a Universității A.I. Cuza, este la originea Masteratului de studii iudaice în cadrul căruia sunt dispensate cursuri regulate de istorie și civilizație a evreilor și a Israelului. Printre personalitățile universitare și științifice care au permis aceste avansări trebuie amintite, printre alții, numele regretatului profesor Gheorghe Platon, și a profesorilor și cercetătorilor Alexandru Zub, Mihai-Răzvan Ungureanum Silviu Sanie, Ion Ciupercă...

Personal am putut ține cursuri și conferințe la început la Facultatea de Istorie, și la Institutul de Istorie A .D. Xenopol, iar apoi în cadrul Masteratului și sub egida « Centrului de istorie a evreilor și de ebraistică Dr. Alexandru Safran», denumit astfel prin decizia Senatului Universității și a cărui sediu a fost inaugurat pe data de 1 septembrie 2010, cu ocazia Colocviului internațional «*Profesori și studenți evrei la universitatea din Iași și la alte universități românești și europene (sfârșitul secolului al XIX-lea - sfârșitul celui de-al doilea război mondial)*» organizat în comun de Universitatea A. I. Cuza din Iași și Universitatea Paul Valéry din Montpellier.

Luând în considerație istoria orașului Iași și a comunității sale evreiești care a reprezentat aproximativ jumătate din populația sa de la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la Șoah, istoricul nu poate să se abțină de a nu considera realizările amintite la Universitatea A. I. Cuza ca o adevărată « reparație morală ».

În acest frumos oraș numeroși artiști, scriitori, muzicieni și savanți, dar și simpli meseriași și comercianți evrei au contribuit la dezvoltarea sa culturală, socială și economică. În acest frumos oraș unde s-a născut primul teatru evreiesc din lume (în limba idiș, *Der Griner Boim*, "La Pomul verde"), au avut loc din păcate « funeste » accidente ale istoriei, pentru a folosi expresia colegului și prietenului nostru Silviu Sanie, a cărei soție distinsă intelectuală Șeiva Sanie ne-a părăsit acum două săptămâni după o lungă și grea suferință. Pentru a nu cita decât două din aceste « accidente funeste », să amintim tulburările antievreiești începute în 1922 în chiar această universitate, de către unii studenți fanatizați de promotorii ideologiei xenofobe, având în frunte pe agitatorul A.C. Cuza, iar pe de alta parte pogromul din 1941, primul pogrom gigantic al celui de-al Doilea Război mondial.

Reparația morală, a început de fapt după răsturnările din 1989, anul 1997 constituind un moment privilegiat. Intr-adevăr pe data de 18 iunie a acestui an, onorabila Dv. Universitate remitea titlul de *doctor honoris causa* Marelui Rabin Alexandru Șafran !

Muțtumind pentru titlul acordat, Alexandru Șafran și-a exprimat atașamentul sau pentru orașul unde s-a născut regretata sa soție, admirația sa pentru comunitatea evreiască, distinsă prin bogăția sa spirituală și atât de incercată de evenimentele din vara anului 1941, și la sfârșit afecțiunea sa profundă pentru țara sa natală.

Ce onoare și ce bucurie pentru mine, născut nu departe de Iași, să succedez Marelui Rabin în primirea Doctoratului *honoris causa* !

La rândul meu, reafirm afecțiunea mea pentru țara mea natală.

La rândul meu, pronunț atașamentul meu pentru orașul Iași și comunitatea sa evreiască a cărei membru de onoare sunt mândru de a fi.

Sunt conștient că prin mine, această distincție este acordată unei întregi comunități !

Stimate Domnule Rector, stimată Domnule Decan, dragi colegi, Doamnelor și domnilor,

A sosit momentul de a termina această conferință.

Permiteți-mi să afirm în loc de concluzie, că prin acordarea titlului de docteur *honoris causa*, resimt o mare responsabilitate în importanta sarcină de a dezvolta legăturile între Universitatea Paul Valéry și Universitatea Alexandru Ioan Cuza, între universitatea mea și universitatea Dv., care este de acum înainte și universitatea mea!

Iași, 14 octombrie 2010